

พระธรรมเทศนา พระราชพงษาวดารสังเขป

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ

นายชิน ไชยกิจ

ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม

294,315
ป 169 พช

วันที่ ๓๐ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๑๕

กระทรวงศึกษาธิการ

จันทร์บุรี

พระธรรมเทศนา พระราชพงษาวดารสังเขป

พระนพนธ์

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส

หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก จันทบุรี

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ

นายชิน ไชยกิจ

ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม

วันที่ ๓๐ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๑๕

พระธรรมเทศนา พระราชพงษาวดารสังเขป

พระนิพนธ์

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส

เลขหมู่หนังสือ ๒๕๔.๓

พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๔๕๘

ในงานปลงศพ นางนวล เกษมสุข

พิมพ์ครั้งที่สาม ๑,๐๐๐ เล่ม พ.ศ. ๒๔๑๕

ในงานฉาปนกิจศพ นายชิน ไชยกิจ

คำนำ

ในงานฉาบนิภกิจศพ นายชิน ไชยกิจ ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม กำหนดวันที่ ๓๐ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๑๕ นายประโมทย์ ไชยกิจ ผู้เป็นบุตร ได้มาติดต่อกองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร ขออนุญาตจัดพิมพ์หนังสือเรื่องพระธรรมเทศนา พระราชพงษาวดารสังเขป พระนิพนธ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส เพื่อแจกเป็นอนุสรณ์ในงานนี้ กรมศิลปากรยินดีอนุญาตให้จัดพิมพ์ได้ตามความประสงค์

หนังสือพระธรรมเทศนา พระราชพงษาวดารสังเขป พระนิพนธ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรสนี้ ได้ตีพิมพ์เป็นครั้งแรกในงานปลงศพ นางนวล เกษมสุข เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘ พิมพ์ครั้งที่สอง ในงานปลงศพ อำมาตย์โท พระสุนทรเทพกิจจารักษ์ (เข็ม วสันตสิงห์) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๑ การพิมพ์ครั้งนี้เป็นครั้งที่สาม สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงพระนิพนธ์อธิบายไว้ในฉบับพิมพ์ครั้งที่สองว่า “ประวัติแห่งหนังสือเทศนาพระราชพงษาวดารเรื่องนี้ ปรากฏในหนังสือพระราชพงษาวดารรัชกาลที่ ๔ ซึ่งเจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี เรียบเรียงไว้ ยุติองค์กับความที่กล่าวไว้ในท้ายเทศนาว่า เมื่อปีกุฎตรศก จุลศักราช ๑๒๑๓ พ.ศ. ๒๓๙๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ ในปีนั้นทรงพระอนุสรคำนึงถึงพระเดชพระคุณสมเด็จพระไอยกาธิราช พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก สมเด็จพระชนกาธิราช พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย แลสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้ประดิษฐานแลสืบพระบรมราชจักรีวงศ์ ดำรงสยาม-

พิภพมาทั้ง ๓ พระองค์ มีพระราชประสงค์จะทรงบำเพ็ญพระราชกุศล-
ทักษิณานุปทานเป็นการพิเศษสนองพระเดชพระคุณ จึงทรง
อาราธนากรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส ให้ทรงแต่งเทศนาเรื่อง
พระราชพงษาวดารกรุงเก่า แลให้ทำกระจาดใหญ่เครื่องบูชากัณฑ์-
เทศน์ ตั้งกระจาดนอกกำแพงแก้วพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทข้างด้าน
เหนือ สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยุรวงษ์ทำกระจาด ๑ สมเด็จพระเจ้า
พระยาบรมมหาพิไชยญาติ ทำกระจาด ๑ เจ้าพระยาไนกรบดีนทร์ที่
สมุหนายก ทำกระจาด ๑ กระจาดใหญ่ทั้ง ๓ นี้ ตามที่จัดไว้ว่าสูง ๖ วา
ตลอดยอด กว้าง ๔ วา ประดับด้วยเครื่องไทยธรรมสำหรับบูชา
กัณฑ์เทศน์กระจาดละ ๑๐ กัณฑ์

ณ เดือนอ้าย แรม ๔ ค่ำ เริ่มมีพระธรรมเทศนาในพระที่นั่ง
ดุสิตมหาปราสาท ซึ่งประดิษฐานพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระนั่ง-
เกล้าเจ้าอยู่หัว อยู่ในเวลานั้น สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (จี่) วัด
ประยุรวงษ์วาต แต่ยังเป็นพระพิมลธรรมถวายเทศนาพระราชพง-
ษาวดารบริเนทที่ ๑ พระธรรมวโรดม (ถึก) วัดพระเชตุพน ถวาย
เทศนาพระราชพงษาวดารบริเนทที่ ๒

ณ วันแรม ๕ ค่ำ มีเทศนามหาเวสสันดรชาดก สมเด็จพระ
พระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ แต่ยังดำรงพระยศเป็นหมื่นบวรวัชสีสุริย-
พันธ์ ถวายเทศนากัณฑ์ทศพรพระธรรมไตรโลก (รอด) วัดโมฬีโลก
เทศน์กัณฑ์หิมพานต์ พระพิมลธรรม (ยิ้ม) แต่ยังเป็นพระพรหมมณี
อยู่วัดสุทัศน์ เทศน์ทานกัณฑ์ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (ศรี) วัด
ประทุมคงคา แต่ยังเป็นพระอโนมมณี เทศน์กัณฑ์วันประเวศ สมเด็จพระ
พุฒาจารย์ (พุก) วัดศาลาปูนกรุงเก่า แต่ยังเป็นพระธรรมราชา-
นวัตร เทศน์กัณฑ์ชูชก หม่อมเจ้าพระญาณวราภรณ์ (รอง) ใน

ค

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงพิเศษศรีสวัสดิ์ แต่ยังอยู่วัดราชบูรณะ
เทศน์กัณฑ์จุลพน พระสมุทมนี (สังข์) วัดบวรนิเวศ เทศน์กัณฑ์
มหาพน พระวิสุทธิโสภณ (น้อย) วัดประยุรวงศาวาส เทศน์กัณฑ์
กุมาร พระเทพโมฬี (เอี่ยม) วัดเครือวัลย์ เทศน์กัณฑ์มัทรี พระ
ธรรมไตรโลก (ทอง) แต่ยังเป็นพระกระวีวงศ์ อยู่วัดราชนัฏดา เทศน์
กัณฑ์สักรบรรพ พระธรรมเจดีย์ (เนียม) วัดกัลยาณมิตร แต่ยังเป็น
พระอริยคุณาธาร. เทศน์กัณฑ์มหाराช พระวิเชียรโมฬี (เพ็ง) วัด
จันทาราม เทศน์กัณฑ์กษัตริย์ กรมสมเด็จพระปรมาณูชิตชินโนรส
วัดพระเชตุพน ถวายเทศน์กัณฑ์นครกัณฑ์

ณ วันแรม ๖ ค่ำ มีเทศนาอริยสังเเลสติปัญญา รวม ๕ กัณฑ์
คือ สมเด็จพระวันรัต (เซ่ง) วัดอรุณราชวราราม เทศน์กัณฑ์ทุกข-
สังข์ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อู่) วัดสุทัศน์ เทศน์กัณฑ์สมุท-
หัยสังข์ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฉิม) วัดมหาธาตุ เทศน์กัณฑ์
นิโรธสังข์ สมเด็จพระวันรัต (ทับ) แต่ยังเป็นพระอริยมุนี อยู่วัด
ราชาธิวาส เทศน์กัณฑ์มคฺคสังข์ พระยาศรีสุนทรโวหาร (פק) แต่
ยังบวชเป็นพระราชาคณะ ที่พระศรีวิสุทธิวงศ์ อยู่วัดบวรนิเวศ
เทศน์สติปัญญาสูตร

ณ วันแรม ๗ ค่ำ มีเทศนาทศบารมี ๕ กัณฑ์ คือ พระเมธา-
ธรรมรส (เอี่ยม) วัดพิไชยญาติการาม เทศน์อุเบกขาบารมี พระ
มหามิตร วัดบวรนิเวศ (ได้ยินว่าต่อมาได้เป็นพระราชาคณะที่พระ
สาสนดิลก ภายหลังลาสิกขาบท ได้เป็นที่ขุนปฏิภาณพิจิตร) เทศน์
ปัญญาบารมี พระอมราภิกษิต (เกิด) วัดบรมนิวาส เทศน์ขันตี-
บารมี พระวิสุทธิโสภณ (เหมือน) วัดมหรณพาราม แต่ยังเป็นเปรียญ

อยู่วัดประยุรวงศาาศ เทศน์สัจจบาร์มี พระวรรณมนุณี (เส็ง) วัด
จักรวรรดิราชาวาส เทศน์เนกขัมบาร์มี

ณ วันแรม ๘ ค่ำ มีเทศน์ทศบาร์มีอีก ๕ กัณฑ์ คือ สมเด็จ
พระวันรัต (สมบุญ) แต่ยังเป็นพระเทพกระวี อยู่วัดทองธรรมชาติ
เทศน์ทานบาร์มี พระพินิจวินัย วัดราชโอรส (เข้าใจว่าชื่อจีน แล้ว
ได้เป็นพระธรรมไตรโลก) เทศน์วิริยบาร์มี พระปริยัติบัณฑิต (ครุฑ)
วัดกัลยาณมิตร แต่ยังอยู่วัดราชบูรณะ เทศน์อธิฐานบาร์มี พระ
มหाराชครูพิราม (ชู) แต่ยังบวชเป็นพระราชาคณะที่พระนิกรมนุณี
อยู่วัดนาคกลาง เทศน์เมตตาบาร์มี พระเทพมนุณี (กัน) วัดสุวรรณา-
ราม เทศน์ศีลบาร์มี ได้ความตามจดหมายเหตุอันเป็นประวัติของ
หนังสือเรื่องเทศนาพระราชพงษาวดาร ดังกล่าวนั้น”

อนึ่งในการพิมพ์ครั้ง เจ้าภาพได้เรียบเรียงประวัติ นายชิน
ไชยกิจ ผู้วายชนม์ ให้พิมพ์ไว้ต่อจากคำนำ

กรมศิลปากรขออนุโมทนาในกุศลราศีที่ทักษิณานุประทาน ซึ่ง
เจ้าภาพได้จัดบำเพ็ญอุทิศแด่ นายชิน ไชยกิจ เป็นปิตุปัฐฐานธรรม
และได้ให้จัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้แจกจ่ายเป็นกุศลสาธารณประโยชน์ ทั้ง
ยังเป็นการสืบอายุหนังสือให้ยืนยาวต่อไปอีกด้วย จึงขออำนาจกุศล
ทั้งปวงนี้ จงเป็นพลวปัจจัยส่งเสริมให้ นายชิน ไชยกิจ ประสพแต่
อิฏฐคุณมณูญผลตามควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพ สมดังมโนปณิธาน
ของเจ้าภาพทุกประการ เทอญ.

กรมศิลปากร

๑๐ พฤษภาคม ๒๕๑๕

ชาตะ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๔๓๘

มรณะ ๑๘ กันยายน ๒๕๑๓

ประวัติ

นายชิน ไชยกิจ เป็นบุตรของ นายไข่ นางเซาะ เกิดที่ จังหวัดสิงห์บุรี เมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๔๓๘ เป็นบุตรคนที่ ๔ ในจำนวนพี่น้อง ๗ คน ขณะนี้ยังมีชีวิตอยู่ ๒ คน คือ พี่ชายชื่อ จัว ไชยกิจ และน้องชายชื่อนิยม ไชยกิจ เมื่อเกิดได้ไม่กี่ปี บิดา มารดาก็อพยพจากสิงห์บุรีมาอยู่ที่นครนายก

เมื่ออายุประมาณ ๒๓ ปี ได้สมรสกับนางจำเนียร มุลวารีราชายุทธ์ ซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก เมื่อแต่งงานแล้ว ก็ได้ย้ายมาอยู่กับภรรยาที่อำเภอองครักษ์ตลอดมา มีบุตรธิดา ๗ คน คือ

๑. นายประมัทย์ ไชยกิจ
๒. นายประโมทย์ ไชยกิจ
๓. นายประเมิน ไชยกิจ (ถึงแก่กรรมเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘)
๔. นางปราณี (ไชยกิจ) เป็นสุข
๕. นางสาวประนอม ไชยกิจ
๖. นางสาวประนิตย์ ไชยกิจ
๗. นายประมวล ไชยกิจ

การประกอบอาชีพได้ทำมากรายอยู่ ตั้งแต่ช่วยภรรยาทำการค้าขาย ภายหลังได้รับเป็นเอเยนต์จำหน่ายสุราที่อำเภอองครักษ์ ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้รับเชิญเป็นผู้จัดการบริษัทจังหวัด

ฉ

สาขาอำเภองครักษ์ ท่านเป็นผู้ที่มีความคิดทันสมัย โดยตั้งใจว่าลูกชายทุกคนจะส่งให้ได้ศึกษาเล่าเรียนอย่างดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ ทั้งๆที่ฐานะทางครอบครัวก็ไม่ได้ร่ำรวยอะไร แต่สำหรับลูกหญิงนั้นเนื่องจากที่บ้านเกิดไม่มีโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา การที่จะส่งไปเรียนที่อื่นเกรงว่าจะลำบากจึงไม่ได้ส่งให้เล่าเรียน

เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๕๐๕ ท่านได้ป่วยเป็นโรคเบาหวาน ก็ได้อาศัยบุตรสะใภ้ดูแลรักษาให้เรื่อยมา นอกจากโรคเบาหวานแล้วท่านยังเป็นโรคความดันโลหิตสูงด้วย เมื่อเดือนเมษายน ๒๕๑๑ เส้นโลหิตในสมองแตกแตกตรงซีกคิดที่เป็นเส้นฝอยเท่านั้น มีอาการเป็นอัมพาตไปครึ่งตัว ขณะนั้นบุตรสะใภ้ไม่อยู่ต่างประเทศเสีย ก็ได้อาศัยคุณหมอฟูลศักดิ์ และคุณหมอวัลลย์ สัมภาษณ์ ช่วยดูแลรักษาให้จนหายเป็นปกติในเวลาประมาณ ๑ เดือน หลังจากนั้นการเดินทางก็ยังไม่มีปกติเหมือนเดิม ระหว่างปีมีอาการเป็นลมหมดสติแทรกขึ้นอีก ๓-๔ ครั้ง ได้เคยนำเข้ารักษาในโรงพยาบาล ๒-๓ ครั้ง จนเมื่อราววันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๑๓ กลางคืน ก็เกิดอาการเป็นลมขึ้นอีก แต่ก็ไม่มีอาการร้ายแรงอย่างไร เมื่อวันที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๑๓ ก็รู้สึกว่ามีอาการเจ็บป่วยประการใด รับประทานอาหารเย็นแล้วก็มีอาการปกติ จึงเข้านอนเมื่อประมาณ ๒๐.๓๐ น. ราวๆ ๒๒.๐๐ น. ก็รู้สึกไม่สบายมีอาการแน่นหายใจไม่ออก ได้ลุกออกมาจากมุ้งเปิดไฟได้เอง และก็สิ้นใจไปโดยสงบเมื่อเวลาประมาณ ๒๒.๒๐ น. รวมอายุได้ ๗๔ ปี.

พระธรรมเทศนาพระราชพงษาวดารสังเขป

พระนิพนธ์สมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส^(๑)ฯ

๑ ทาน สีสั่ง ปริจฉาคำ อาชัศว มัททว ตบ
อโกธ อวิหีสัญจ ขันตีญจ อวิโรธน์
อิจเจเต ทสธัมเมหิ ราชวัตเต ปวัตตยตีฯ

๑ บัดนี้จะได้รับพระราชทานถวายพระธรรมเทศนา ในทศ-
พิทธราชธรรมทั้ง ๑๐ ประการนั้นก่อน ตามพระบาฬี อันมีในนันทิย
มิกชาดก พระบรมโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนันทิยมฤค ถวายโอวาทา
นุสาสนแก่สมเด็จพระโกศลราช ให้ทรงประพฤติในทศพิทธราชธรรม
๑๐ ประการ อันเป็นโบราณราชานุวัตรขัตติยจรรยา ทาน คือให้มีพระ
กรรมลเจตนา ยินดีในที่ทำเพื่องาน เว้นจากมัจฉิรยจิตรนั้น ๑ สีสั่ง
คือทรงสมาทนรักษาซึ่งเบญจศีลเป็นนิจนรันดรกาล ๑ อาชัศว คือ
ทรงอุชูงคภาพปฏิบัติข้อพร้อมในทวารทั้ง ๓ คือ กายทวาร วจิตวาร
มโนทวาร นั้น ๑ มัททว คือมีพระไทยอ่อนโอบอ้อมเอื้อเฟื้อไปในนิกร
ประชาชนทั้งหลายนั้น ๑ ตบ คือทรงปฏิบัติรักษาซึ่งอุโบสถศีลทุกๆ
วันอุโบสถนั้น ๑ อโกธ คือทรงบันเทาเสียซึ่งความโกรธ มีเมตตา
เป็นบุเรจาริกนั้น ๑ อวิหีสัญจ คือมิได้เบียดเบียนสรรพสัตว์ทั้งหลาย
ให้ได้ความเดือดร้อน มีพระกรุณาเป็นบุพพาคันนั้น ๑ ขันตี จ คือมี
พระไทยกอบไปด้วยยอวิสาสนขันติระงับเสียซึ่งโทษจิตรนั้น ๑ อวิโรธน์

(๑) สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส

คือมิได้ประพตติผิดจากโบราณราชประเพณีนั้น ๑ สิริเปนทศพิธราช
ธรรมครบ ๑๐ ประการโดยในยพรรณามาฉนี้

อนึ่ง ขัตติยวัตรวิธี มีในคัมภีร์สารสังคหว่า โบราณราชกาเล
ดั่งจะรู้มา สมเด็จพระบรมกระษัตริย์ในกาลก่อน ย่อมทรงประพตติใน
สังคหวัตรทั้ง ๔ สงเคราะห์แก่นกนิกรประชาราษฎรทั้งปวงโดย
ยุติธรรมราชประเพณี

สัสสมะธ คือพระราชทานเข้าปลูกแลคู้โคแอกไถให้แก่ราษฎร
ทั้งหลาย ทำนาได้ผลธัญญาหารประมาณ ๑๐ ส่วน ยกเอาเปนส่วน
หลวงส่วน ๑ ขึ้นใส่ฉางไว้สำหรับพระนครประการ ๑

ปฐิสเมธ คือโปรดพระราชทานรางวัล กล่าวคือเบี้ยหวัดแก่
ราชบรรพตขทงฝ่ายหน้าฝ่ายในปละสองครั้ง คือ ๖ เดือนให้ครั้ง ๑
เปนค่าป่าไถยาหารเลี้ยงชีพ จะได้ทำราชการสนองพระเดชพระคุณ
ประการ ๑ คือ ประชาชนคนใดที่ไร้ทรัพย์ เขียนอักษรมาทูลพระราช
ทรัพย์ไปทำทนต์โปรดพระราชทานให้ ล่วงไปสามปีจึงเรียกเอาคืน
เปนภาษีหัวขึ้น ๒ เท่า ได้ชื่อว่าเลี้ยงซึ่งมนุษย์ทั้งหลาย เหมือนดจุผูก
พันไว้ซึ่งน้ำจิดรให้ชุ่มชื้นโสมนศยินดีประการ ๑

วาจาเปย์ย คือดำรัสพระราชกถาด้วยสัณหวาจาเป็นที่รัก ตรัส
เรียกชนทั้งหลายว่าพ่อว่าลุงเปนอาทิ โดยสมควรแก่อายุอันแก่ແฒหนุ่ม
มิได้หยาบเข้าประการ ๑ สิริเปนสังคหวัตร ๔ ประการด้วยกัน

เบื้องว่าสมเด็จพระกระษัตริย์ทรงบำเพ็ญในเจตารมณ์สังคหวัตถุ
ดังพรรณมานี้ พระนครราชธานีนิคมคามชนบทประเทศแคว้นแคว้น
อันนั้นก็มั่งคั่งบริบูรณ์ ด้วยอันนะปานาหาร ปราศจากอุปัทว อันตราย
มนุสส์าสัมมิโมทมานา หมู่มนุษย์ทั้งหลายก็จะชื่นชมโสมนัส ยังบุตร
ให้หนังเหนือกให้พอร่า มีประตูเรือนมิได้ปิด นิลคัลล์ ได้ชื่อว่า
ปราศจากลิมแลกลอนทุกประตูบ้านประตูเรือนไม่มีโจรผู้ร้าย เปน
อานิสงฆ์แห่งสังคหวัตถุทั้ง ๕ ประการ เปนโบราณราชประเพณี
สมเด็จพระกระษัตริย์ทรงปฏิบัติประพฤติมาแต่ในกาลก่อน

น เภาล ไชแต่เท่านั้น โบราณราชราชบัณฑิตพึงทรงประพฤติ
ในทศกฐลกรรมบถเป็นอธิบดีแล้ว ลำดับนั้นจึงทรงปฏิบัติในจักรวติ
วัตรทั้ง ๑๒ ประการสืบต่อไป คือยกเอาธรรม ๓ ประการ คือ
รักษธรรม ๑ อารณธรรม ๑ คฤตติธรรม ๑ ให้เจ้าจวนชานชาบทั่ว
ไปในจักรวติวัตรทั้ง ๑๒ ประการ มีข้อความพิสดารในมหาสุทนต์สูตร
ที่มณิกายมหาวคัว่า ตทา โพธิสัสโต ครั้งนั้นสมเด็จพระโพธิสัตว์
เสวยพระชาติเป็นกรุงกระษัตริย์มหาสุทนต์ราชาธิราช เสวยไอสุริย-
สมบัติในกรุงกุสวดีราชธานี ทรงประพฤติในธรรมทั้ง ๓ ประการ
คือรักษธรรม อารณธรรม แลคฤตติธรรม อันเจ้าทั่วไปในจักรวติ
วัตรทั้ง ๑๒ ประการ อันว่ารักษธรรมนั้น คือทรงปฏิบัติในอิวาสน
ขันตีดังพรรณามาแล้ว แลอารณธรรมได้แก่กิริยาที่พระราชทาน
ธนสารสมบัติ แลสวิญญาณกทรัพย์ แก่บุพคัลอันควรจะสงเคราะห์
คฤตติธรรม ได้แก่กิริยาอันคุ้มครองป้องกันรักษาราชบรรพสัชให้

ปราศจากสรรพไทยอันตรายมีโจรอันตรายเป็นต้น แล้วจึงทรงบำเพ็ญ
ในจักรวัตตวัตรสืบต่อไปในเบื้องหน้า

อนันโต ชนัสมี พลกายัสมี คือดำรงสั่งสอนมหาชนอันอยู่
ในพระราชสถาน มีพระราชบุตรบุตรีแลพระมเหสีเป็นต้น ให้ตั้งอยู่
ในเบญจางคิกศีลแลอัฐางคิกศีล ฟังพระราชทานธนาสารสมบัติแล
เครื่องอุปโภคบริโภค กับทั้งสงเคราะห์แก่มุขมาตยาพลโยธาหาญทั้ง
หลาย ให้บริบูรณ์ด้วยยศศักดิ์บริวารแลเคหาสถานเป็นอาทิ จัดเป็น
จักรวัตตวัตรเป็นประถม

ขัตติเยสุ อนึ่งทรงสงเคราะห์แก่ท้าวพระยาเมืองขึ้นเมืองออก
ทั้งปวง คือพระราชทานซึ่งแก้วอันเป็นที่เจริญใจ กล่าวคืออัสสาชาไนย
มงคลพาหนะยวดยานต่างๆ ทั้งศิริราชูปโภคเป็นต้น จัดเป็นจักรวัต
ตวัตรการบ ๒

อนุนันเตสุ อนึ่งทรงสงเคราะห์แก่ขัตติยวงษานุวงศ์อันเป็นราช
บริวารแวดล้อมโดยเสด็จพระราชดำเนินเป็นนิจกาล ด้วยพระราชทาน
ยศศักดิ์สิ่งสรรพยานพาหนะต่างๆ โดยสมควรแก่คุณานุรูป จัดเป็น
จักรวัตตวัตรการบ ๓

พราหมณคหปติเกสุ อนึ่งทรงสงเคราะห์แก่พราหมณทิตาชาชาติ
ด้วยพระราชทานซึ่งไทยธรรมมีเข้าน้ำแลผ้านุ่งห่มเป็นอาทิ แลทรง
สงเคราะห์แก่ฤๅษดี คือบุพทลอันเป็นเจ้าบ้านเจ้าเรือนทั้งปวง ด้วย
พระราชทานเครื่องทำกิน มีเข้าปลูกเอกไถแลโคกระบือเป็นต้นโดย
สมควร จัดเป็นจักรวัตตวัตรการบ ๔

เนคมชนปเทศ อนึ่งทรงสงเคราะห์แก่ชาวคามนิคมชนบท
แวนแคว้นทั้งปวง ดุจสงเคราะห์แก่คหบดีชาวพระนคร จัดเป็นจักร
วัตถ์คาร์ป ๕

สมณพราหมณ์ณสุ อนึ่งทรงสงเคราะห์แก่สมณพราหมณาจารย์
ทั้งปวง อรรถาธิบายว่าบรรพชิตจำพวกใดรังับเสียซึ่งบาปได้ชื่อว่า
สมณะ จำพวกใดมีบาปอันลอยเสียแล้วได้ชื่อว่าพราหมณ์ นับในภิกษุ
สงฆ์ทั้ง ๒ จำพวกด้วยกัน แต่ทว่าพราหมณ์นั้น ทรงคุณธรรมยิ่ง
กว่าที่ชื่อสมณะ สมเด็จพระบรมกระษัตริย์ก็ทรงสงเคราะห์ด้วยถวายเป็น
ปัจจัยทั้ง ๔ จัดเป็นจักรวัตถ์คาร์ป ๖

มิดปักชีสุ อนึ่งทรงสงเคราะห์แก่สรรพสัตว์จตุบาทวิปทัง
ปวง คือทรงพระกรุณาโปรดให้อภัยทาน แก่สัตว์เดียรฉานทั้งหลาย
ในน้ำแลบก ห้ามมิให้มนุษย์กระทำการประทุษร้ายอันตรายชีวิต
จัดเป็นจักรวัตถ์คาร์ป ๗

อรั้มการปฏิภเโป อนึ่งทรงสงเคราะห์แก่ประชาราษฎรทั้ง
ปวง คือห้ามมิให้กระทำความบาปมีเบญจวิธเวรเป็นต้น ตักเตือนให้
บำเพ็ญการกุศลสุจริตธรรม จัดเป็นจักรวัตถ์คาร์ป ๘

อธนานิ ธนานุปทานิ อนึ่งทรงสงเคราะห์แก่ประชาชนที่ยาก
ไร้ด้วยพระราชทานพระราชทรัพย์ คือให้ทานเนื่องๆ จัดเป็นจักรวัต
ถ์คาร์ป ๙

สมณพราหมณ์ณ อุปสงกมิตวา ปญฺหปจฺจนํ อนึ่งคือเสด็จ
พระราชดำเนินไปสู่หาสมาคมสมณพราหมณาจารย์ที่ทรงคุณธรรม มาก

ตรัสได้ถามซึ่งบาปบุญคุณเลวโทษเนื่องๆ เพื่อจะเปลื้องเสียซึ่งข้อวิมูติ
กัฏขาในพระกรรมลสันดาน จัดเป็นจักรวัตถ์คาร์บ ๑๐ ประการ

อรัณมิกราคัสส ปหานํ อนึ่งทรงสละเสียซึ่งอรัณมิกราค
อันมิได้สมควร จัดเป็นจักรวัตถ์คาร์บ ๑๑

วิสมโลภปหานํ อนึ่งทรงสละเสียซึ่งวิสมะโลภะ คือมิได้มีพระ
ไทยปราถนาซึ่งลาภอันไม่ควรจะพึงได้ จัดเป็นจักรวัตถ์คาร์บ ๑๒
ประการ

เปื่องว่าสมเด็จพระบรมกระษัตริย์ทรงบำเพ็ญในทวาทศจักรวัตถ์
ดังพรรณนามาฉนี้ แม้ว่าพระบรมมัญญานภาพในบุรณพพร้อมกับ
ปัจจุบันกุศลประกอบกันบริบูรณ์แล้ว ก็อาจให้สำเร็จแก่บรมจักรวัต
ราชสมบัติ ดุจดั่งสมเด็จพระเจ้ามหาสุทนต์จักรพัตรราชอันบริบูรณ์
ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีทิพรัตนเป็นต้น อันนี้ก็เป็นจารีตราชาวัตร
ขัตติยประเพณีโบราณราชกระษัตริย์ ทรงปฏิบัติบำเพ็ญมาแต่ในกาล
ก่อน

ลำดับนี้จะได้รับพระราชทานถวายพระธรรมเทศนา ดำเนิน
เรื่องสยามราชวงศ์พงษาวดาร สืบแดงเหตุแห่งโบราณขัตติยราชอันเสวย
ไอสุริยสมบัติในสยามประเทศนี้สืบๆ กันมา เพื่อให้ทรงพระประ
สาทสังเวชในเหตุทั้งปวง มีประการต่างๆ ว่า มกฏสวัจจเร จาธิกสัตต
สตวัสสจุลสักราชินิสมัมบัตเต ในกาลเมื่อจุลศักราชได้ ๗๐๖ พรรษา
มกฏสวัจจรจตก ตทาสุณฺณโทโล ราชาทะบุเรราชชกาเรสิ
ในกาลนั้นสมเด็จพระเจ้าอุทองบรมกระษัตริย์ ได้เสวยไอสุริย
สมบัติในกรุงเทพมหานคร อันตั้งอยู่ฝ่ายอุดรทิศในสยามประเทศนี้มี

ประมาณได้ ๖ พรรษา มีพระราชประสงค์จะสร้างพระนครใหม่
จึงดำรัสใช้ราชบุรุษให้ไปเที่ยวแสวงหาภูมิประเทศ อันมีพรรณมัจฉา
ชาติบริบูรณ์ครบทุกสิ่ง ทักขิณทิสภาเค วิจริตวา ราชบุรุษ
นั้นเที่ยวไปโดยทักขิณทิสภาคถึงประเทศที่หนองโสน ประกอบ
ด้วยพรรณมัจฉาชาติพร้อมบริบูรณ์มิได้ขาด จึงกลับไปกราบทูลให้
ทราบ โส ราชา สมเด็จพระบรมกระษัตริย์จึงยกพลโยธาพระราชารัฐ
ปวงมาสู่ประเทศที่นั่น ชันธาวาร์ จูเปตวา ให้ตั้งที่ประทับพลับพลา
ไชยณ ตำบลเวียงเหล็ก แล้วสร้างพระนครก่อปรด้วยพระมหามณเฑียร
ปราสาทราชฐาน แลประการโดยรอบสำเร็จในกาลเมื่อจุลศักราชล่วง
ได้ ๗๑๒ ปี นาม อทาสี จึงให้นามบัญญัติว่า กรุงเทพมหานครนาม ๑
ตามนามพระนครเดิม ให้ชื่อว่าทวารวดีนาม ๑ เหตุมีนทีล้อมรอบดุจ
เมืองทวารวดีแต่กาลก่อน ให้ชื่อศรีอยุธยานาม ๑ เหตุเอานามเมือง
สมเด็จพระเจ้ารามาราชนารายณ์มาประกอบเข้า ทั้ง ๓ นามประมวญ
เข้าด้วยกัน จึงเรียกชื่อกรุงเทพมหานครบรรพทวารวดีศรีอยุธยา

โสราชาภิเศก ลภิตวา สมเด็จพระเจ้าอยู่ทองได้ราชาภิเศก
สวรรยาธิปัตติถวัลยราช ณ กรุงศรีอยุธยา ทรงนามสมเด็จพระเจ้า
รามาริบดี ตามโบราณนามพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาในอดีตกาลก่อน
ทักขิณสังข์ ลภิตวา แลวันเมื่อราชาภิเศกนั้นได้สังข์ทักขิณาวุธ ณ
ภายใต้ต้นไม้หมันในพระนคร สัตตตีสวัสสิโก เมื่อแรกได้ราชสมบัติ
นั้น พระชนม์ได้ ๓๗ พรรษา ตโย ปาสาเท การ์ตวา จึงให้สร้าง

ปราสาททั้ง ๓ ให้นามไพฑูริยมหาปราสาท ๑ ไพชยนต์มหาปราสาท
 ๑ ไอศวรรย์มหาปราสาท ๑ แล้วให้พระบรมราชาธิราชผู้เป็นพระ
 เชษฐาธิปัตย์แห่งพระมเหสีนั้น ไปเสวยสมบัติ ณ เมืองสุพรรณบุรี ราเม
 สุรนาม ราชปุตต์ ให้พระราชโอรสทรงพระนามพระราเมศวรราช
 กุมาร ไปผ่านสมบัติ ณ เมืองลพบุรี ครั้นนั้นมีปจันตนครเมืองขึ้นแก่
 พระนครศรีอยุธยา ๑๖ เมือง คือ เมืองชวา เมืองมะละกา เมือง
 ตะนาวศรี เมืองทวาย เมืองมะละต๊ะ เมืองมะละลิ่ง เมืองนคร
 ศรีธรรมราช เมืองสงขลา เมืองจันทบูร เมืองพิศณุโลก เมืองสุโขทัย
 เมืองพิษณุ เมืองพิจิตร เมืองสวรรคโลก เมืองกำแพงเพชร เมืองนคร
 สวรรค์ พุทฺธชัยศักดิ์वास รตนวนาวาสัญญ การาเปตว ให้ฐานา
 วัดพุทไธสวรรย์แล้ววัดป่าแก้ว แล้วให้พระราเมศวรราชบุตรยกพลโยธา
 หาญไปตีกรุงกัมพูชาธิปัตย์ แล้วให้พระบรมราชาเมืองสุพรรณบุรียก
 หนุนออกไปได้กรุงกัมพูชา กวาดชาวเมืองมายังพระนครเป็นอันมาก

กุกกุฏสังวัจจเร เอกตีสาริกสัตตจุลศักราชินิ สัมปัตเต ใน
 กาลเมื่อจุลศักราชได้ ๗๓๑ ปีระกาเอกศก สมเด็จพระรามาธิปัตย์
 เสด็จทวงคต อยู่ในราชสมบัติได้ ๒๐ พรรษา ฅบัญญาสวัสดิโก พระ
 ชนอายุได้ ๕๖ ปี จึงพระราเมศวรราชบุตร เสด็จมาจากเมืองลพบุรี
 ขึ้นเสวยราชสมบัติแทนพระราชบิดา

กุกกุฏสังวัจจเร ทวัตตีสาริกสัตตสวัสจุลศักราชสัม สัม
 ปัตเต ครั้นเมื่อจุลศักราชได้ ๗๓๒ กุกกุฏสังวัจจรกาลกำหนด

จึงสมเด็จพระบรมราชาธิราช เสด็จจากเมืองสุพรรณบุรี มาสู่พระนคร
ศรีอยุธยา สมเด็จพระราเมศวรราชนัดดา ก็ถวายราชสมบัติแก่พระ
มาตุลราช แล้วกลับคืนไปครองสมบัติ ณ เมืองลพบุรีดังเก่า สมเด็จพระ
บรมราชาธิราชก็เสวยไอสุริยสมบัติ ณ กรุงศรีอยุธยา โยเช
อภัย์ดดา คโต จึงเสด็จยกพลโยธาไปตีปจันตนครทั้งหลายฝ่ายอุดร
ทิศได้ทั้งสิ้นแล้ว เสด็จไปตีเมืองมลาประเทศ ตราบเท่าถึงเมืองนคร
พังกา แลเมืองแซซอง เมืองซากังราว เป็นหลายครั้ง ครั้นหลังเสด็จ
ไปตีเมืองนครลำปาง นครสามโก้ จึงหมั้นนครเจ้าเมืองออกมาถวาย
บังคม ก็เสด็จเลิกทัพหลวงคืนพระนคร แลสมเด็จพระบรมราชาธิราช
เจ้าทรงบำเพ็ญพระราชกุศลต่างๆ

โสมสวัจันเร จตุจัตตาสัณนิสิตตตวัสสจุลลสักกราเช ใน
กาลเมื่อจุลศักราชได้ ๗๔๔ ปีจอ จัตวาศก สมเด็จพระบรมราชาธิราช
เสด็จทิวศต อยู่ในราชสมบัติได้ ๑๓ ปี สุวณณจัน ไทนาม ราชปุตโต
ปณณรสาโยโก จึงพระราชบุตรทรงพระนามเจ้าทองจันทร์ พระชนม์
ได้ ๑๕ พรรษา ได้เสวยราชสมบัติได้ ๗ วัน ตทา ราเมสุโร ครั้นนั้น
สมเด็จพระราเมศวร เสด็จยกพลโยธาหาญมาจากเมืองลพบุรี เข้า
พระนครได้ ต่ ฆาฏัตวา ให้จับเจ้าทองจันทร์ไปสำเร็จโทษเสียแล้วได้
เสวยราชสมบัติเป็น ๒ ครั้ง แล้วเสด็จยatraพลทวยหาญไปตี
เมืองนพสินนคร คือเมืองเชียงใหม่ได้ กวาดชาวเมืองมายังพระนคร
ครั้งนั้นเป็นอันมาก มหาธาตุว่าวาส์ การาเปตวา แล้วให้สร้างวัดมหา

ธาตุพร้อมทั้งในอุโบสถสถูปวิหารกุฏิเสนาสนบริบูรณ์ ตทากัมพูชนิโท
 ครั้งนั้นพระยากัมพูชา ยกพลทวยหาญมาตีเมืองชลบุรี แลเมืองปจันต
 ชนบททั้งหลายฝ่ายบูรพทิศทราบเท่าถึงเมืองจันทบูร กวาดเอาราชฏร
 ไปประมาณเจ็ดพัน ธรณีปติ สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินก็เสด็จกรีธาพล
 พลทัพหลวงไปตีกรุงกัมพูชาธิบดีได้ ได้ชาวชนบททั้งปวงกลับคืนมา
 พระนคร

ศสวส์เส เอกุณปัญญาสาริกสัตตตจจุลลักราชินิ ในเมื่อจุล
 ศักราชได้ ๗๔๙ ปีเถาะ นพศก สมเด็จพระบรมกระษัตริย์ทรงฐานา
 สุวรรณบรรพตวิหาร คิวัดภูเขาทอง ก่อสร้างพระมหาเจดีย์แล้วเสร็จ
 ตัถถ วัสเส สมเด็จพระรามศวรราชก็เสด็จสวรรคตในปีเถาะนั้น
 สถิตย์อยู่ในราชสมบัติได้ ๖ ปี ตัสส รามราชานาม ราโชรโส จึง
 สมเด็จพระยารามราชโอรส ได้สวดยราชมไหสุรย์สืบมาได้ ๑๕ ปี โส
 มหาเสนาปติสส กุหโร สมเด็จพระบรมกระษัตริย์ทรงพระพิโรธแก่เจ้า
 พระยามหาเสนาบดี จะให้จับประหารชีวิตเสีย ตโต โส ปลายันโต
 ลำดับนั้นจึงเจ้าพระยามหาเสนาหนีไปอยู่ฟากเมืองปทาคูจาม สาสน
 อเปสยิ แล้วส่งข่าวสารไปกราบทูลอัญเชิญเสด็จสมเด็จพระนครอินท
 ราชันต์ดาสมเด็จพระบรมราชาธิราช ซึ่งครองสมบัติณเมืองสุพรรณบุรี
 ให้กรีธาพลทัพเข้ามายังพระนครศรีอยุธยา ตํ นคร วิลุมปีตวา แล้ว
 เจ้าพระยามหาเสนานำพลเข้าปล้นพระนครได้ จึงอัญเชิญสมเด็จพระ
 นครอินทขึ้นครองราชสมบัติ ดำรัสให้สมเด็จพระยารามไปครอง

เมืองปทาคูจาม ตัสส์ มหันต์ อัสสรีย์ ทัตวา แล้วพระราชทานอิศริยยศ
แก่เจ้าพระยามหาเสนาบดีเป็นอันมาก โส ราชา ตโย ปุตตะตา แลสมเด็จพระ
พระนครอินทนั้น มีพระราชบุตร ๓ พระองค์ ทรงพระนาม เจ้าอัย
พระยา ๑ เจ้าฉัฏฐิพระยา ๑ เจ้าสามพระยา ๑ จึงโปรดให้เจ้าอัยพระยา
ไปครองเมืองสุพรรณบุรี ให้เจ้าฉัฏฐิพระยาไปครองเมืองสวรรคบุรี ให้
เจ้าสามพระยาไปครองเมืองไชยนาทบุรี

โกกวัสเสอสีตยาริกสัตตจตุลสักกราเช ในเมื่อจุลศักราชได้
๗๘๐ ปีจอ สัมพุทธศก สมเด็จพระนครอินทก็เสด็จดับขันธทิวงคต
อยู่ในราชสมบัติได้ ๑๘ พรรษา ตัสมี ขณ อโภา ราชปุตตะตา ในขณะที่
นั้นพระราชบุตรทั้ง ๒ คือ เจ้าอัยพระยา แลเจ้าฉัฏฐิพระยา ก็ยกโยธา
ทัพเข้ามาสู่พระมหาราช เพื่อจะยุทธานการชิงสมบัติกัน เทวี ชัตติยา
กระษัตริย์ทั้งสองพระองค์ต่าง ๆ ทรงกุญชรพาหนะมาปะทะกันเข้าที่
เชิงตะพานป่าถ่าน อังกเส ปรีวัตเตนโต ต่างกวัดแกว่งพระแสงของ้าว
ฟาดฟันกัน ต้องพระสอขาดพร้อมกันทั้งสองพระองค์ ทิวงคตบนคอ
ช้าง เสนาปตาทโย ครั้งนั้นหมู่อำมาตย์ทั้งหลาย มีเสนาบดีเป็นต้น จึง
ไปอัญเชิญเสด็จเจ้าสามพระยา ณ เมืองไชยนาทบุรี เข้ามาราชภิเศก
เสวยไอสุริยสมบัติ นาม ทัตวา ถวายพระนามสมเด็จพระบรมราชา
ธิดาช เต มาเปตวา จึงให้ถวายพระเพลิงพระศพพระเชษฐาทั้ง ๒
แล้ว ทรงสร้างพระอารามลงในที่นั้น ให้นามชื่อว่า ราชบูรณาวาส
วิหาร แล้วพระองค์จึงเสด็จยาตราพลาพลทัพหลวงไปตีกรุงกัมพูชา

ธิบัติได้แล้วกวาดต้อนราษฎรชาวกำพูชามายังพระนคร มหิยังกาว่าส
กาเรตวา แล้วทรงสร้างมเหยงควiharสำเร็จแล้ว เสด็จกรีธาพลากร
ทัพหลวงไปตีเมืองเชียงใหม่ถึงสองครั้ง ครั้งหลังได้เมืองเชียงใหม่
ให้กวาดต้อนราษฎรลาวขเลยถึงสองแสนสองหมื่นมายังพระนคร

พยัคฆ์จักรเร ฉัณนุติยาธิกษัตตจุลศักราช ในเมื่อ
จุลศักราชได้ ๗๙๖ ปีขาล จศก สมเด็จพระบรมราชาธิราชเสด็จทวงคต
อยู่ในราชสมบัติ ๑๗ ปี ตทา รามเมสุโรนาม ตัสส ปัตโต ครั้งนั้นพระ
รามศวรราชบุตรได้เสวยราชสมบัติ ถวายพระนามสมเด็จพระบรมไตร
โลกนาถเจ้า จึงยกพระราชวังกระทำเป็นวัดศรีสรรเพชญ์ เสด็จลง
ไปอยู่ริมน้ำ เทว ปาสาเท กวเรตวา จึงให้สร้างปราสาท ๒ ให้
นามเบญจรัตนมหาปราสาท ๑ สรรเพชญ์ปราสาท ๑ แล้วพระราช
ทานชื่อเสนาบดีมีสมุหนายกเป็นต้น แลตั้งตำแหน่งศักดินามีหมื่นแป
นอาทิ แล้วทรงสร้างพระรามาวาศวิหาร ในที่ถวายพระเพลิงสมเด็จพระ
พระรามาริบัติอุทอง อันเป็นปฐมกระษัตริย์สร้างพระนครศรีอยุธยา

วราหวิสเส ปญฺจาริกอัฐจุลศักราช ในเมื่อจุลศักราช
ได้ ๘๐๕ ปีกุกุ เบญจศก ครั้งนั้นธัญญาหารแพงเกวียนหนึ่งถึงสาม
ชั่งสิบบาท โพรสัตตรูป วิลยาเปตวา แลให้หล่อรูปพระโพธิสัตว์ทั้ง
๕๕๐ ชาติด้วยกังสะโลหทั้งสิ้น แล้วทรงสร้างจุฬามณีอาวาสวิหาร

สปีปส์วัจนเร เอกาทศาริกอัฐจุสตจุลศักราชนิ ในเมื่อจุลศักราชได้ ๘๑๑ ปี สปีปส์วัจนเรสมย์ สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินทรงสละละสมบัติ ออกอุปสมบทบรรพชา ณ วัดจุฬามณีได้ ๘ เดือน แล้วลาผนวชออกครองสมบัติดั่งเก่า ตัตถ วัสเส ก็เสด็จทิวศตในปีนั้น อยู่ในราชสมบัติได้ ๑๖ พรรษา ตโต อินฺทราชานาม ตัสส ปุตฺโต ในลำดับนั้นจึงสมเด็จพระอินทราชาโอรส ได้เสวยราชสมบัติสืบมาเสตกิริณี ลภติ พระองค์ได้เสวยตรกรินช้างเผือกพังช้าง ๑ แล้วตั้งพระบรมราชาราชบุตรเป็นมहाอุปราช

อชินวัสสมหิ ทวัตตีสาริกอัฐจุสตจุลศักราชกาล ในกาลเมื่อจุลศักราชได้ ๘๓๒ ปีชาล โทศก สมเด็จพระอินทราชาเสด็จสวรรคต อยู่ในราชสมบัติได้ ๒๒ ปี ตโต อุปราช ในลำดับนั้น พระบรมราชามหาอุปราชราชบุตรได้เสวยราชสมบัติ ถวายพระนามสมเด็จพระรามาริบัติ ล่วงมาถึง ๓ ปี จึงราชามิเศก

สุกรวัสเส เอกจัตตาสาริกอัฐจุสตจุลศักราชสมิ ในเมื่อจุลศักราชได้ ๘๔๑ ปีกุญ เอกศก สมเด็จพระบรมกระษัตริย์ให้กระทำการปฏิสังขรณ์วัดพระศรีสรรเพชดาราม มหาพุทธปฏิมา การถว่า แล้วทรงหล่อพระพุทธรูปปฏิมากรยืนใหญ่พระองค์ ๑ กำหนดโดยสูงแต่พระบาทจนถึงยอดพระรัศมีคณนาได้ ๘ วา เนื้อทองสำริดที่หล่อนั้นหนักได้ ๕๓๐๐๐ ชั่ง ทองคำแผ่หุ้มทั้งพระองค์หนัก ๒๘๖ ชั่ง ถวายพระนามพระศรีสรรเพชญ์ประดิษฐานไว้ในวิหารหลวงวัดพระศรีสรรเพชดาราม

อชินวส์เส อัฐฐสัฏฐยาริกอัฐฐสตจุลสัฏฐักราเช ในเมื่อจุล
ศักราชได้ ๘๖๘ ปีขาล อัฐศก ครั้นนั้นธัญญาหารมีราคามากเกวียน
หนึ่งถึงชั่งกับ ๙ บาทสลึง แลทรงประดิษฐานพระอาทิตย์วงษ์ราช
โอรสในที่พระมหาอุปราช ให้ขึ้นไปครองสมบัติ ณ เมืองพระพิศณุ
โลก ในพยุคัมสังวัจฉารนั้น

สัปปวส์เส เอกสัตัตตยาริกอัฐฐสตจุลสัฏฐักราชินิ ในเมื่อจุล
ศักราชได้ ๘๗๑ ปีมเสง เอกศก สมเด็จพระรามาริบดีเสด็จสวรรคต
อยู่ในราชสมบัติยังมีได้ราชภิเศก ๓ ปี ราชภิเศกแล้ว ๓๗ ปี สิริ
เปน ๔๐ พรรษา ตโต มหาอุปราชา ลำดับนั้นพระอาทิตย์วงษ์อุปราช
ราชบุตรได้เสวยราชสมบัติ ถวายพระนามสมเด็จพระบรมราชาหน่อ
พุทธางกูร โส ภูมิ สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินนั้นทรงพระประจวร
ทรมิศม์เสด็จทิวศต ในกาลเมื่อจุลศักราชได้ ๘๗๕ ปีรกา เบญจศก
อยู่ในราชสมบัติได้ ๕ พรรษา แลเสนาบดีอัญเชิญพระรัชฎาธิราช
กุมารพระราชบุตร พระชนม์ได้ ๕ พรรษา ขึ้นเสวยราชสมบัติได้
๕ เดือน

สุกรวส์เส ฉสัตัตตยาริกอัฐฐสตจุลสัฏฐักราเช ในเมื่อจุล
ศักราชได้ ๘๗๖ ปีจอ ฉศก จึงพระไชยราชาธิราชเปนเชื้อพระวงศ์
สมเด็จพระรามาริบดีพระไอยกา คิดประทุษร้ายจับพระราชกุมารกระ
ทำสำเร็จโทษเสีย ชิงเอาราชสมบัติเปนบรมกระษัตริย์สืบมา แล้วเสด็จ
ยกพลโยธาหาญไปตีเมืองเชียงใหม่ ปล้นเอาเมืองมิได้ เสด็จคืนทัพ
กลับพระนคร ตัตถ กุก์กุกวส์เส ในปีรกา สัปตศก จุลศักราชได้

๗๗ ปีนั้น เกิดเพลิงไหม้ในพระนครถึง ๓ วันจึงดับนั้กฏีวิหาร
สถานบ้านเรือนที่เพลิงไหม้ถึงแสนกับ ๕๐ หลัง

โสณสวัจนะเร อัฐฐาสัตยาริกอัฐฐสตจุลสักรากะ ในเมื่อจุล
ศักราชได้ ๘๘๘ ปีจอ อัฐศก สมเด็จพระไชยราชาธิราช เสด็จยาตรา
โยธาทัพไปตีเมืองเชียงใหม่ครั้งหลังอีก ได้เมืองหริภุญไชยแลเมือง
เชียงใหม่ แล้วคืนทัพกลับพระนครยังมีทันถึง ทรงพระประชวร
ปัจจุบันโรคเสด็จทิวงคตในมัชฌันตวิถี ในกาลเมื่อจุลศักราชได้ ๘๘๙
ปีกุกฏ นพศก อยู่ในราชสมบัติ ๑๕ พรรษา มุขมัตยาริกากิจราชเสวก
ทั้งหลายมีมุขอำมาตย์เป็นต้น ก็อัญเชิญพระบรมศพคืนเข้าพระนคร
พระองค์มีพระราชบุตรสองพระองค์ ทรงพระนาม พระแก้วฟ้า ๑
พระศรีศิลป์ ๑ ครั้นถวายพระเพลิงแล้ว เสนาบดีจึงยกพระเชษฐาราช
กุมารพระชนม์ ๑๑ พรรษา ขึ้นเสวยราชสมบัติ สีสุดาจันทร์นาม ราช
มาตา แลพระชนนีทรงนามศรีสุดาจันทร์ว่าราชกิจการแผ่นดิน

ดทา ราชวโสี ครั้นนพระชติยราชวงศ์พระองค์หนึ่ง ทรง
พระนามพระเทียรราชา พิจารณาเห็นแผ่นดินจะเป็นจลาจล จึงทูลลา
ออกบรรพชาอุปสมบทอยู่ ณ อารามราชประดิษฐฐาน อจิรายันต์เต ครั้น
อยู่มามีได้ช้านางพระยาศรีสุดาจันทร์ กระทำกรรมทุจริต ลอบลักสมัค
สังวาสกับขุนวรวงษาธิราชผู้รักษาหอพระ แล้วให้จับพระแก้วฟ้าราช
บุตรไปกระทำสำเร็จโทษเสีย แลพระแก้วฟ้าอยู่ในราชสมบัติได้ ๒ ปี
กับ ๖ เดือน

อุสภวัสเส เอกนวุตยาริกอัฐฐสตจุลสักราช ในเมื่อจุลศักราชได้ ๘๙๑ ปีฉลู เอกศก จิงนางพระยาศรีสุดาจันท์ ยกขุนวรวงษาราชขึ้นเป็นเจ้าแผ่นดินได้ ๕ เดือน

ตทา พิเรนทเทวนายโก ในกาลนั้นขุนพิเรนทรเทพ ผู้เป็นราชวงศ์ จึงคิดกับราชเสวกทั้ง ๓ คือขุนอินทรเทพ หลวงศรียศ หมื่นราชเสน่หา ไปอัญเชิญพระเทียรราชาบรรพชิต จะให้ครองราชสมบัติ แล้วกระทำสัตย์เสี่ยงเทียนได้ไชยนิมิต แล้วคิดพิฆาฏฆ่าขุนวรวงษาราชแลนางพระยากับบุตรซึ่งเกิดด้วยกันเสีย เอาไว้แต่พระศรีศิลป์ราชกุมารผู้น้อง ต่ นิมนต์เตตวา จิงไปอัญเชิญเสด็จพระเทียรราชาลาผนวชเสด็จมาเสวยราชสมบัติ ถวายพระนามสมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชเจ้า ราชูปโภคนี้ ทัดว่า จิงพระราชทานเครื่องราชูปโภคแก่ชนทั้ง ๕ มีขุนพิเรนทรเทพเป็นอาทิ กับทั้งพระราชธิดาให้เป็นภริยา ตั้งขุนพิเรนทรเทพเป็นสมเด็จพระมหาธรรมราชา ให้รับพระบัณฑูรขึ้นไปครองเมืองพระพิษณุโลก สัตต เสด็จหัตถิโย ลมิตว่า สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พระองค์ได้เสวยตรกฤษราชชาติ คือพลาย ๕ ช้าง มีนามพระคเชนทโรดม ๑ พระบรมไกรสร ๑ พระสุริยกุญชร ๑ พระรัตนากาศ ๑ พระแก้วทรงบาต ๑ กับเผือกพังสองช้าง นามมิได้ปรากฏ สิริเป็น ๗ ช้าง จึงได้พระนามเพิ่มเข้าว่า สมเด็จพระมหาจักรพรรดิพระเจ้าช้างเผือก เทว ปุต์ตา มีพระราชบุตรสองพระองค์ ทรงพระนาม พระราเมศวร ๑ พระมหินทราธิราช ๑ แล้วมอบราชสมบัติแก่พระมหินทราธิราชโอรส เสด็จออกทรงบรรพชาอุปสมบท

แล้วภายหลังลาผนวชกลับครองราชสมบัติตั้งเก่า ห่มสาวติราชา แล
พระเจ้าหงษาวดีก็กรีธาทัพมาล้อมพระนครเป็นหลายครั้งๆ หลังพระองค์
ทิวคตในขณะศึกหงษามาล้อมพระนครในกาลเมื่อจุลศักราชได้ ๘๑๗
ปีเถาะ สัปตศก อยู่ในราชสมบัติ ๒๗พรรษา ตโต มหิันทาธิราชา
ลำดับนั้นพระมหินทราธิราชโอรสได้เสวยราชสมบัติสืบไปอีกได้ปี ๑

นาคสัจจเร อัฐฐารสาธิกนวตจุลศักราช ในเมื่อจุลศักราช
ได้ ๘๑๘ ปีมโรง อัฐศก พอถึงสวณมาศก็เสียพระนครศรีอยุธยาแก่
พระเจ้าหงษาวดีฯ จึงยกพระมหาธรรมราชาเมืองพระพิษณุโลก ขึ้น
ราชาภิเศกเสวยราชสมบัติในพระนครศรีอยุธยาสืบไป แล้วเลิกทัพ
กลับไปเมืองหงษาวดี โส ราชา สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชนั้น
มีพระราชบุตรสองพระองค์ ทรงพระนามพระนเรศวร ๑ พระเอกา
ทศรฐ ๑ จึงโปรดให้พระเชษฐาราชโอรสขึ้นครองเมืองพระพิษณุโลก
กัมพูชาธิปัตติราชา แลพระยากัมพูชาธิบดียกพลมาตีพระนครเป็น
หลายครั้งก็ปราไชยกลับไป อปรภาเค ห่มสาวติราชา ทิวคต ครั้น
อปรภาคสมัย สมเด็จพระเจ้าหงษาวดีทิวคต พระมหาอุปราชราชบุตร
ได้เสวยราชสมบัติในเมืองหงษาวดี ก็กลับเกิดไฟร้ก่อกรรมกระทำ
สงครามกับพระนครศรีอยุธยาเป็นหลายครั้ง ก็ปราไชยไปทุกครั้ง

พยุหะสวัจจเร จัตตาฬิสาธิกนวสตจุลสักราชินี ในเมื่อจุลศักราชได้ ๙๔๐ ปีขาล สัมฤทธิศก สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช เจ้าแสนจสวรรคต อยู่ในราชสมบัติได้ ๒๓ พรรษา ตโต นริสสร ลำดับนั้นพระนเรศวรราชโอรสได้เสวยราชสมบัติ จึงตั้งพระราชอนุชา เอกาทศรฐเป็นพระมหาอุปราช ให้รับพระราชโองการเสมอกันทั้งสองพระองค์ แล้วพระเจ้าหงสาวดีให้พระมหาอุปราชาราชบุตรกรีธาทัพมากระทำสงครามกับสมเด็จพระบรมกระษัตริย์ทั้งสอง ถึงยุทธหัตถี พระมหาอุปราชาลามจากโรตังพาราไลยก์กับคอช้าง อุโม ราชแล้วบรมขัตติยราชทั้งสอง ก็เสด็จยatraโยธาทัพไปตีกรุงกัมพูชาทั้งสองครั้ง ครั้งหลังจึงได้เมือง จับได้พระยากัมพูชาเอามากระทำพิธีปฐมกรรมทำลายชีวิตร ุสสาวดีปรี คโต แล้วเสด็จไปตีเมืองหงสาวดี จนถึงเมืองตองอูแล้วกลับคืนพระนคร

ตโต ปัจฉา ครั้นภายหลังเสด็จไปตีเมืองรัตนบุรีอังวะ เดินทัพทางเมืองเชียงใหม่ ทางคนคะ พาพหุคิลาน โพอทรงพระประชวรหนักลงก็ทิวคต ณ เมืองท่าหลวงในมคกันตรวธิ สัปสวัจจเร ปัญญปัญญาสาธิกนวสตจุลสักรากาเล ในกาลเมื่อจุลศักราชได้ ๙๕๕ ปีมเสง เบญจศก อยู่ในราชสมบัติได้ ๑๖ พรรษา เอกาทศรฐอนุชนิโท จึงสมเด็จพระราชอนุชาเอกาทศรฐ ก็อัญเชิญพระบรมศพคืนพระนครแล้วได้เสวยราชสมบัติ ปัญญพัทธปฏิเม กาเรตวา แล้วทรงสร้างพระพุทธรูปปฏิมากรทอง ๓ พระองค์ เงิน ๒ พระองค์ เปน ๕ พระองค์ แล้วแห่โดยสถลมารคชลมารค กระทำมหามกรรมการฉลอง ๗ วัน ถวายมหาทานแก่พระภิกษุสงฆ์เป็นอันมาก

วานรส์วจนเร สัตตบัญญัติญาณสาธิกนวสตจุลส์กักราชส์มี ในเมื่อ
จุลศักราชได้ ๙๕๗ ปีเมแม สัปตศก สมเด็จพระบรมกระษัตริย์ให้แต่ง
พระราชกำหนดกฎพระอัยการไว้สำหรับแผ่นดิน แลตั้งส่วยสัดพัฒนา-
กรทั้งปวงสำหรับขึ้นทอ้งพระคลัง กับทั้งกัลปนาอุทิศถวายพระสงฆ
ราชาคณะทุกพระอาราม เทว ปุต์ตา พระองค์มีพระราชบุตรสอง
พระองค์ ทรงพระนามเจ้าฟ้าสุทัศน์ ๑ เจ้าฟ้าศรีเสาวภาคย์ ๑ แล
เจ้าฟ้าศรีเสาวภาคย์นั้น ประชวรพระยอศเสียพระเนตรข้างหนึ่ง เชษฐ
บุตต์ จูเปตว่า จึงตั้งพระราชบุตรผู้พี่เป็นมหาอุปราช ๗ มีความผิด
เสวยยาพิศม์ถึงท่วงคต

อุสภวส์เส เติสจุฎยธิกนวสตจุลส์กักราช ในเมื่อจุลศักราช
ได้ ๙๖๓ ปีณู ตรศก สมเด็จพระเอกาทศราชเสด็จสวรรคต อยู่ในราช
สมบัติได้ ๙ ปี กนิฐบุตต์โต จึงพระกนิษฐราชโอรส ซึ่งเสียพระเนตร
ข้างหนึ่งนั้น ได้เสวยราชสมบัติสืบมา นับกระษัตริย์สืบราชวงศ์
สมเด็จพระรามาธิบดีอยู่ทอง เว้นเสียแต่ขุนวรวงษาธิราช สิริเป็น
กระษัตริย์ ๒๐ พระองค์ด้วยกัน

อชินวส์เส จตุสจุฎยธิกนวสตจุลส์กักราชกาล ในกาลเมื่อจุล
ศักราชได้ ๙๖๔ ปีชาล จัตวาศก ครั้นนั้นพระพิมลธรรมราชาคณะ
สถิตย์อยู่ ณ คณทิกาวาสวิหาร คือวัดระฆัง มีศิษย์โยมมาก ทั้งจมน
ริสรักษ์ก็เป็นบุตรเลี้ยง มั่นเตตว่า จึงคิดกันซ่องสมประิษฐ์ได้เป็น
อันมาก ก็ปริวิตออกไปในเวลาราตรี ยกพวกพลเข้าทำลายประตูเข้า
ไปในพระราชวังได้ ราชาน คหาเปตว่า ให้จับบรมกระษัตริย์ไป

กระทำสำเร็จโทษเสีย แลพระศรีเสาวภาคย์อยู่ในราชสมบัติได้ปี ๑ กับ ๒ เดือน จึงพระพิมลธรรมก็ได้เสวยราชสมบัติผลัดพระวงศ์ใหม่ ถวายพระนามสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม แล้วตั้งจมีนศรีสรักษ์เป็นพระมหาอุปราชๆ อยู่ในราชสมบัติได้ ๗ วัน ประชวรปัจจุบันโรคก็ทิวคต ตทา ยิปลุณพานิชา ในกาลนั้นสำเภาญี่ปุ่นเข้ามาค้าขาย ณ กรุงหลายล่า ชวนกันคิดประทุษร้าย ยกพรรคพวกเข้าล้อมจะจับสมเด็จพระบรมกระษัตริย์ อันเสด็จออกไปบอกพระคัมภีร์แก่พระสงฆ์ ณ พระที่นั่งจอมทอง อัญญภิกขุ จึงพระภิกษุอันอยู่ ณ อัครนาถวิหาร ๘ รูป พาสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินหนีไปจำมิตรไปอยู่ ณ อาราม ตทาวรมหามัจโจ ในลำดับนั้นพระมหาอำมาตย์ตรวจเตรียมพลโยธามายุทธนาการ ยังยี่ปุ่นปัจฉิมิตรให้แตกฉานพ่ายหนีไป ราชานันท์นั้นได้เตว่า จึงไปเชิญเสด็จพระมหากระษัตริย์เข้าพระนครแล้ว ก็พระราชทานรางวัลแก่มหาอำมาตย์เป็นอันมาก เสนาปติฐฐานะ รู้เบตว่า ตั้งให้เป็นทีเสนาบดี มีนามว่า เจ้าพระยากระลาโหมสุริยวงษ์ คงแก่ความชอบ

อัสสวัสเส อัญญฐฐยาริกนวสตจุลสักราช ในกาลเมื่อจุลศักราชได้ ๙๖๘ ปีเมเมีย อัฐศก ได้ข่าวพระพุทธรูปทอญชนะเจดีย์ปรากฏ ณ สุวรรณบรรพตคีรี จึงเสด็จขึ้นไปทรงสร้างพระมณฑปแลบริเวณวิหารเสนาสนทั้งปวง แล้วทรงแต่งพระมหาชาติคำหลวงไว้สำหรับแผ่นดิน

สสสัจจเร เอกุณาสัตยาริกนวสตจุลสักราชกาล ในกาลเมื่อจุลศักราชได้ ๙๘๙ ปีเถาะ นพศก สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมเสด็จ

สวรรคต อยู่ในสมบัติได้ ๒๖ พรรษา จึงพระเชษฐาธิราชกุมารพระ
 ราชบุตรได้เสวยราชสมบัติ ภายหลังคิดประทุษร้ายแก่เจ้าพระยา
 กระลาโหมสุริยวงษ์อันหาโทษมิได้ โส รัชช วิรุณเพนต์โต เจ้าพระยา
 กระลาโหมสุริยวงษ์จึงยกพลเข้าล้อมปล้นเอาราชสมบัติ จับบรมกระ-
 ษัตริย์กระทำสำเร็จโทษเสีย ในกาลเมื่อจุลศักราชได้ ๙๔๑ ปีเมเสง
 เอกศก พระเชษฐาธิราชอยู่ในราชสมบัติได้ปี ๑ กับ ๗ เดือน
 อาทิจจวส อภิสัญจิตว่า เจ้าพระยากระลาโหมสุริยวงษ์จึงอภิเศกพระ
 อาทิตยวงษ์ราชอนุชาได้ ๙ พรรษา ขึ้นเสวยราชสมบัติสืบต่อไป โส
 ชีททาปสุโต แลพระอาทิตยวงษ์นั้นยังทรงพระเยาว์อยู่ มีแต่ชวน
 ขวายนในการเล่น บมีอาจว่าราชกิจงานกิจการแผ่นดินได้ อำมาตย์ทั้ง
 หลายจึงเนียรเทศเสียจากเสวตรจักร พระอาทิตยวงษ์อยู่ในราชสมบัติ
 ได้ ๖ เดือน เเต อมัจจา อำมาตย์ทั้งหลายจึงอัญเชิญเจ้าพระยากระลา
 โหมสุริยวงษ์ขึ้นเสวยราชสมบัติสืบไป

ตรึงควัสเส ทวานนุตยาริกนวัตจุลศักราชสมิ ในเมื่อ
 จุลศักราชได้ ๙๔๒ ปีเมเมีย โทศก เจ้าพระยากระลาโหมสุริยวงษ์ได้เสวย
 ราชสมบัติผลัดพระวงษ์ใหม่ ถวายพระนามว่า พระเจ้าอยู่หัวปราสาท
 ทอง มีพระอนุชาองค์หนึ่ง ตั้งให้เป็นพระศรีสุธรรมราชา เทว ปาสาเท
 ภาเรตว่า ให้สร้างปราสาททั้งสองให้นามจักรวติไพชยนต์มหาปราสาท
 ๑ พระวิหารสมเด็จองค์ ๑ โคปุฏตหัตถี ลภติ แลได้ช้างพลายโค
 ๑ คร้าง ๑

อชินวส์เส วัสสสหัสสปริบูรณ์สักกราเช ในเมื่อจุลศักราช
ครบพัน ปีชาล สัมฤทธิศก สมเด็จพระบรมกระษัตริย์ให้ตั้งการพระราช
พิธี ลบศักราชเปลี่ยนเอาปีกุกุญเปนสัมฤทธิศก เพื่อให้โลยทั้ง
หลายเปนสุขสมบูรณ์ดุจกาลทวาวรยุค แล้วให้ตั้งไม้กัลปพฤกษ์ห่างกัน
๑๐ วาตั้นหนึ่งจนรอบพระนคร เสด็จทรงมงคลคชพาหนะไปรยทาน
ไปรอบเมือง สดกมหาทาน ทัตวา แล้วพระราชทานสดกมหาทาน
คือ ข้าว ๑๐๐ ม้า ๑๐๐ รัต ๑๐๐ ทาษาชาย ๑๐๐ ทาษาหญิง ๑๐๐
ทอง ๑๐๐ ช้าง ๑๐๐ ช้าง เงิน ๑๐๐ ช้าง ทรงบริจาคแก่มหาชนทั้งปวง

อชสัจจเร ปญญาธิกวัสสสหัสสจุลศักราชสมิ ในเมื่อ
จุลศักราชได้ ๑๐๐๕ ปีมแม เบญจศก ครุณนอสนีลงต้องมัจฉลาภิเศก
มหาปราสาทติดเปนเพลิงโพล่งขึ้น ไหม้ลามไปในพระราชวังถึง ๑๐
เรือนจึงดับได้

ครั้นถึงจุลศักราชได้ ๑๐๑๗ ปีมแม สัปตศก สมเด็จพระเจ้า
ปราสาททองเสด็จทวงคต อยู่ในราชสมบัติได้ ๒๖ พรรษา ตโต เขยย
เชษฐบุตโต ลำดับนั้นเจ้าฟ้าไชยพระราชบุตรผู้ใหญ่ได้เสวยราชสมบัติ
ได้ ๙ เดือน

วานรวส์เส อัฐฐารสาธิกสหัสสจุลศักราเช ในเมื่อจุลศักราช
ได้ ๑๐๑๘ ปีวอก อัฐศก จึงพระนารายณ์ราชอนุชาต่างพระชนนี คิด
รหัทเหตูกับพระศรีสุธรรมราชาปิตุจนาธิราช เข้าจับเจ้าฟ้าไชยกระทำ
สำเร็จโทษเสีย แล้วพระศรีสุธรรมราชาก็ได้เสวยราชสมบัติ ตั้งพระ
นารายณ์ราชนัดดาเปนพระมหาอุปราช โส ราชา สมเด็จพระศรี

สุธรรมราชานันประพฤติพาลทุจจิต คิดสมัคสังวาสด้วยพระราช-
 กัลยาณี อันเปนพระกนิษฐภคินีแห่งพระนารายณ์เปนเจ้าฯ ทรงพระ
 พิโรธ ยกโยธาหาญมายุทธนาการกับพระศรีสุธรรมราชาฯ ปราไชย
 จับได้ให้กระทำสำเร็จโทษเสีย แลพระศรีสุธรรมราชาอยู่ในราช
 สมบัติได้ ๒ เดือนกับ ๒๐ วัน ตัสมี่ วัสเส ในปืวอกนั้น สมเด็จพระ
 พระนารายณ์เปนเจ้าก็ได้เสวยราชสมบัติ เทว เสดห์หัตถิโย ลภิตว่า
 พระองค์ได้เสวยตรกฤษราชดิพลายช้าง ๑ ให้นามพระบรมคเชนทร-
 ณ์ทนต์ ได้เสวยตรกรีนีพังช้าง ๑ ให้นามพระอินทไอยราวรรณวิสุทธิ
 ราชกรีนี ลวนคร ปฏิสังขริตว่า แล้วทรงปฏิสังขรณ์เมืองลพบุรี สร้าง
 ปราสาททั้งสอง ให้นามสุทธาสวรรย์องค์ ๑ ธัญมหาปราสาทองค์ ๑
 ลวปุเรวา อยุธยปุเร วา วสันโต พระองค์สถิตย์อยู่ ณ เมืองลพบุรี
 บ้าง อยู่นครศรีอยุธยาบ้าง

กุกุรวัสเส จดจัดดาฬาสถิภสหัสสจุลศักราชสัมปต์เต ใน
 เมื่อจุลศักราชได้ ๑๐๔๔ ปิจอ จัตวาศก สมเด็จพระนารายณ์เปนเจ้า
 เสด็จสวรรคต ณ เมืองลพบุรี อยู่ในราชสมบัติได้ ๒๖ พรรษา ตทา
 วรวิชราชานาเมโก อมัจโจ ครั้นนั้นอำมาตย์ผู้หนึ่งมีนามพระเพชร
 ราชได้เสวยราชสมบัติ เหตุหลวงสรศักดิ์ซึ่งเป็นราชบุตรสมเด็จพระ
 นารายณ์เปนเจ้านั้นเปนบุตรเลี้ยงแห่งตน ช่วยอุปถัมภ์ยกขึ้นผ่านสม
 บัติ แล้วตั้งหลวงสรศักดิ์เป็นพระมหาอุปราช เทว เสดห์กรีนีโย ลภิตว่า
 พระองค์ได้เสวยตรกรีนีทั้งคู่เป็น ราชพาหนะ ให้นาม พระอินทไอยรา-

วรรณ ๑ พระบรมรัตนากาศ ๑ แลทรงสร้างปราสาทองค์ ๑ ให้
นามบรยงก์รัตนาศน์

อุสภวส์เส เอกุณฐ์ยาริกสหัสสจุลส์กักราเช ในเมื่อจุลศักราช
ได้ ๑๐๕๙ ปีฉลู นพศก สมเด็จพระบรมกระษัตริย์ทรงพระประชวรหนัก
พระมหาอุปราชจับพระราชบุตร ทรงพระนามตรัสน้อยพระขวัญสำเร็จ
โทษเสีย ครั้นพระราชบิดาทราบทรงพระโศกจนทิวคต อยู่ในราช
สมบัติได้ ๑๖ พรรษา ลำดับนั้นจึงมหาอุปราชก็ได้เสวยราชสมบัติ
จันโท ผรุโส พระองค์มีสันดานร้ายกาจหยาบช้า จึงได้พระนามพระ
พุทธเจ้าเสือ เทว ราชปต์ดา มีพระราชบุตรสองพระองค์ ทรงพระ
นามเจ้าฟ้าเพชร ๑ เจ้าฟ้าพร ๑ จึงตั้งพระราชบุตรผู้พี่เป็นพระมหา
อุปราช ตั้งพระราชบุตรผู้น้องเป็นพระบัณฑูรน้อย ออกุศล กัตวา
ทรงสร้างอกุศลกรรมเป็นอันมาก มีปาณาติบาตเป็นอาทิ

โกกสัวจัณเร อุกุณฐ์ยาริกสหัสสจุลส์กักราชส์มี ในเมื่อ
จุลศักราชได้ ๑๐๖๘ ปีจอ อัฐศก สมเด็จพระพุทธเจ้าเสือสวรรคต อยู่
ในราชสมบัติได้ ๑๐ ปี ตโต มหาอุปราช ในลำดับนั้นพระมหาอุปราช
เชษฐโอรสก็ได้เสวยราชสมบัติ ทรงพระนามพระพุทธเจ้าท้ายสระ
ตั้งพระอนุชาเป็นพระมหาอุปราช ออกุศล กัตวา พระองค์ก็ทรงสร้าง
อกุศลกรรมกระทำปาณาติบาตเหมือนพระราชบิดานั้น

อุณทุรวส์เส จตุณวุตยาริกสหัสสจุลส์กักราเช ในเมื่อจุลศักราช
ได้ ๑๐๙๔ ปีชวด จัตวาศก สมเด็จพระพุทธเจ้าท้ายสระ ทรงพระ
ประชวรหนัก จึงมอบสมบัติให้เจ้าฟ้าอภัยพระราชบุตร พระชนม์

ได้ ๑๘ พรรษา แล้วเสด็จทวงคต อยู่ในราชสมบัติได้ ๒๗ ปี อุปรา
 ชินโท ส่วนสมเด็จพระมหาอุปราชราชอนุชา บมียอมให้สมบัติ ก็
 กระทำยุทธนาการชิงสมบัติกันกับเจ้าฟ้าอภัยพระราชนัดดานั้น แต่
 กระทำสงครามกันในพระนครถึงสองเดือน เจ้าฟ้าอภัยพ่ายแพ้ พา
 เจ้าฟ้าปรเมศวร์อนุชาลงนาวาพระที่นั่งหนีไป เตะ อนุพันธ์คิดว่า พระ
 มหาอุปราชให้ราชบุรุษติดตามจับมาได้ทั้งสองพระองค์ ก็ให้สำเร็จ
 โทษตามขัตติยประเพณี แล้วพระองค์ก็ได้เสวยราชสมบัติ อุปรัชเช
 เชฐบุปต์ดี ฐเบตว่า จึงตั้งเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์เชษฐโอรสเปนมหาอุป
 ราช เสด็จกรณี่ ลมิตว่า พระองค์ได้เสวยตรกรณี่ ๑ ให้นามพระวิเชียร
 หัตถิน กับทั้งคชาชาติสุปติษฐ ๑ ให้นามพระบรมคชาลักษณ์ ๑ แลช้าง
 งาสันอีก ๓ ช้าง ให้นามพระบรมนาเคนทร์ ๑ พระบรมกฤษร ๑
 พระบรมคเชนทร ๑

สสวัสดิ์เส ในเมื่อปีเถาะ นพศก จุลศักราชได้ ๑๑๐๙ ปี มีพีช
 ทองบังเกิดขึ้นตำบลบางคพาน แขวงเมืองกุยบุรี ด้วยมหันตบารมี
 บุญญานุภาพ

ภักก์ภูสวัจจเร เอกุณวีศตยาริกสเดณ สห สหัสสจุลศักราช
 กาเล ในกาลเมื่อจุลศักราชได้ ๑๑๑๙ ปีณ นพศก ครั้นนั้นพระเจ้า
 ลังกาให้ทูตานุทูตจาทูลพระราชสาสนมาขอพระภิกษุสงฆ์ ออกไปตั้ง
 พระพุทธศาสนาในลังกาทวีป ธรรมัญญ จิกข์สัสม จ ทัตถว่า จึงพระราช
 ทานพระไตรปิฎกธรรมกับพระภิกษุสงฆ์ ๑๔ รูป มีพระอุบาลีเปเนอาทิ

ส่งออกไปลังกาทวีป ราชอาณั กาเรตว่า แล้วให้กระทำราชอาญา
แก่พระมหาอุปราช อันกระทำประทุษร้ายภายในพระราชวังจนถึง
ทิวศคตแล้ว พระราชทานอุปราชากิเศกแก่พระกนิษฐโอรส กรมขุน
พรพินิต สถิตย์อยู่ในที่อุปราช

ฉวีสัตวิสเส รัชเช กาเรนโต พระองค์เสวยราชสมบัติอยู่ได้
๒๖ พระพรรษา ก็เสด็จทิวศคต ในเมื่อจุลศักราช ๑๑๒๐ ปีชาล ตทา
อุปราชวโร ครั้นนั้นพระมหาอุปราชราชบุตร แลกรมขุนอนรักษ์
มนตรีผู้เป็นพระเชษฐาธิราช ตโต ภาติเก คณหาเปตว่า จึงให้จับ
พระราชกุมารพี่น้อง ๓ พระองค์อันดังพระมารดา คือ กรมจิตรสุนทร
แลกรมสุนทรเทพ กรมเสวกักดี อันมีประทุษฐานจิตรคิดร้ายนั้น ให้
สำเร็จโทษโดยขัตติยประเพณีเสร็จแล้ว รัชชการยิ สมเด็จพระมหา
อุปราชก็ได้มูทราภิเศกเสวยสมบัติประมาณ ๑๐ วัน รัชช นียาเทตวา
จึงมอบเวนราชสมบัติถวายพระเจ้าพี่ กรมขุนอนรักษ์มนตรีเสร็จแล้ว
ก็ถวายบังคมลาไปบรรพชาสถิตย์อยู่คณาวาศิวหารคือวัดประดู่ โส
เชษฐาธิราชฯ ส่วนพระบรมเชษฐาธิราช ก็ได้สวรยาภิเศกสมบัติ
สิริกระษัตริย์ในราชวงศ์สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง เว้นแต่พระเพชร
ราชา คณนาเป็นกระษัตริย์ ๙ พระองค์ด้วยกัน

เอกวิสสตาริกสหัสสัสกักราเช ในกาลเมื่อศักราชได้ ๑๑๒๑
ปีเถาะ มลฺลุโค อวสามิโก พระเจ้าอังวะนามซ็อมม็อง ยกกองพยุห
ทัพมาล้อมพระมหานครศรีอยุธยา สมเด็จพระอนุชาลาผนวช ออก

พระราชกรณียกิจป้องกันพระนคร เต ปัจจามิตตา หม่อมมาปัจจามิตร
ทั้งหลายกระทำยุทธสงครามไม่ได้พระนคร ก็เลิกโยธาทัพกลับไป
อนุชนโท สมเด็จพระอนุชาธิราชก็ถวายบังคมลาออกทรงบรรพชา
ใหม่

ฝ่ายภูมามประเทศ มังระราชบุตรมั่งลองได้ครองราชสมบัติ
มหาราช มหาโยธ เปสตร์วา จึงให้มหานรธาปนอรรคโยธาคุมพลกร
ยกทัพมาตีพระมหานครศรีอยุธยาครั้งหลังอีก ในกาลเมื่อศักราชได้
๑๑๒๖ ปี ต่ นคร ปรีวาเรตวา หม่อมมาปัจจามิตรตั้งล้อมพระนครอยู่
๒ ปี ก็เสียพระนครศรีอยุธยาแก่เสนาข้าศึก เอกนตีสากิสตสหัสส
สักรากาเซ ในกาลเมื่อจุลศักราชล่วงไป ๑๑๒๙ ปี ฤๅ สุกกรสังวัจจระ
เตมาสสุกปักขนามิตติภูมิวาร กาลรัตติกาล สมัยปรีจเนทกำหนด
แลพระบรมชติยาราชอันเป็นปัจฉิมกระษัตริย์อยู่ในราชสมบัติได้ ๙
พรรษา จตุตศาว ชัตติยา คณะนาบรมกระษัตริย์ได้เสวยราชสมบัติ
ในกรุงเทพมหานครทวารวดีศรีอยุธยา สิริเป็นชติยาราชถึง ๓๔
พระองค์ด้วยกัน สัตตธสาธกจตุสวัสสปริมาณ ประมาณปีแต่สร้าง
พระนคร จนเสียแก่หม่อมมาปัจจามิตรข้าศึกนั้นนับได้ ๔๔๗ ปีเป็นกำหนด

จุลศักราช กาลเมื่อจุลศักราชล่วงได้ ๑๑๒๙ สุกกรสังวัจจระ
ณะเมื่อพระมหานครศรีอยุธยาเสียแก่หม่อมมาปัจจามิตรแล้ว ใน
ลำดับนั้นพระยาวชิรปราการผู้ผ่านเมืองกำแพงเพชร วิยูหิตวา กวาด
ประชาชนอันเหลืออยู่ในชนบทประเทศธานีใหญ่่น้อยทั้งปวง ประมวญ
ไว้ในอำนาจแห่งตน ธนบุรี อาเนตวา นำมาสู่เมืองธนบุรี ตั้ง

เป็นพระนครใหญ่ แล้วได้เสวยไอสุริยสมบัติ เป็นบรมกระษัตรา
 ธิราช นานาชนปเท ยุชฌิต์ว่า แล้วยกพยุหโยธาหาญไปยุทธนาการ
 ในชนบทประเทศธานีต่างๆ มีเมืองนครศรีธรรมราชเป็นอาทิ กวาด
 ชนทั้งปวงนำมาสู่พระนครแห่งตน เสดกกรีนี ลภติ ได้เสวยตรกรีนี
 ช้าง ๑ มาไว้เป็นศรีพระนคร เทว อัครคณาโยธ เปเสตว่า จึงส่ง
 ไปซึ่งอรรคมหาเสนาโยธาทั้งปวง คือ เจ้าพระยามหากระษัตริย์ศึก แล
 เจ้าพระยาสุรสีห์ให้ยกพยุหโยธาหาญไปตีกรุงศรีสัตนาคนหุตได้ ได้
 พระปฏิมากรแก้วมรกต อัญเชิญมาสู่พระนคร เสด็จจุททสวัสดิ์ธานี รัชช
 กาเรตว่า เสวยราชสมบัติไสรวิชัยประมาณ ๑๔ ปีเศษ อุกฤษิตจิตโต ภาย
 หลังมีจิตรฟุ้งซ่านถึงซึ่งสัญญาวิปลาศ ประพฤติพิบัติธรรมกรรมอัน
 เดือดร้อนแก่สมณพราหมณาประชาราษฎรทั้งปวง ชนเนหิ กุชฌิต์ว่า
 อันชนทั้งหลายมีความโกรธ ชวนกันกำจัดเสียจากราชสมบัติ แล้ว
 พินาศฆ่าเสียกับทั้งบุตรนัดดาวงศ์วานวงศ์ทั้งสน

ตทา อุโก เสนาปติมาตโร ครั้งนั้นมหาเสนาบดีพี่น้องทั้งสอง
 มีนามเจ้าพระยามหากระษัตริย์ศึก แลเจ้าพระยาสุรสีห์ ยกพยุหโยธา
 ทัพไปตีกัมพูชาประเทศ อาตุรภย ญัตว่า ได้ทราบอาตุรเหตุแห่งประชา
 ชนอันเดือดร้อน จึงยกพลนิกรโยธาทัพกลับมายังเมืองธนบุรี วุฒส-
 เมตว่า รำบับเสียซึ่งอาตุรคติแห่งสมณพราหมณาประชาราษฎรให้ผา
 ศุกภาพแล้ว ก็ทรงสร้างพระนครใหม่ฝ่ายฟากคงคาข้างปาจิณทิศแห่ง
 เมืองธนบุรี มีป้อมค่ายเชิงเทินปราการทวารนิเวศวัง ทั้งพระมหา

มณฑลยราสาทอวาสนน้อยใหญ่ ทั้งภายในภายนอกพระนคร รตน-
โกสินทร์มหินทอโยธย นาม ท้าว ให้นามบัญญัติพระนครกรุงรัตน-
โกสินทร์มหินทรอยุธยา แลสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชได้ปราบดา
ภิเศกเสวยราชสมบัติ ในพระมหานครใหม่ ในกาลเมื่อจุลศักราชได้
๑๑๔๔ ปี พยัคฆสังวัจจรจัตวาศก ถวายพระนามพระพุทธยอดฟ้า
แลตั้งสมเด็จพระอนุชาเป็นพระมหาอุปราช จึงตั้งสมเด็จพระเจ้าพี่นาง
ทั้งสองพระองค์ พระองค์ใหญ่เป็นกรมสมเด็จพระเทพสุดาวดี พระ
องค์น้อยเป็นกรมสมเด็จพระศรีสุदारักษ์ แลกรมสมเด็จพระเทพสุดา
วดี มีพระโอรส ๓ พระธิดา ๑ จึงโปรดให้พระโอรสเป็นกรมพระ
อนุรักษเทเวศร์ ๑ กรมหลวงวิเบศร์บดินทร์ ๑ กรมหลวงนรินทร
ธรรมาศ ๑ กรมพระอนุรักษเทเวศร์ยกไปตีพม่าปากพอง มีไชยกลับมา
จึงทรงสมมุติฐานเป็นกรมพระราชวังบวรสถานพิมุขฝ่ายหลัง ฝ่าย
สมเด็จพระศรีสุदारักษ์มีพระโอรส ๓ พระองค์ พระธิดา ๒ พระองค์
พระองค์ใหญ่โปรดให้เป็นกรมหลวงเทพหริรักษ์ ๑ พระองค์เจ้าลา
น้อยยาเธอองค์ ๑ โปรดให้เป็นกรมหลวงจักรเจษฎา ๑ พระองค์เจ้า
มุกเป็นกรมหมื่นนรินทรพิทักษ์ ๑ ทรงตั้งสมเด็จพระเจ้าลูกเธอทั้งสอง
พระองค์ พระองค์ใหญ่เป็นกรมหลวงอิศรสุนทร พระองค์น้อยเป็น
กรมขุนเสนานุรักษ์ พระเจ้าหลานเธอในกรมพระศรีสุदारักษ์ เป็น
กรมขุนพิทักษมนตรี โปรดให้เจ้าบำเรอภุธร เป็นกรมขุนสุนทรภุเบศร์

กุกกุฏสัจจนิรคาเล ในกาลเมื่อจุลศักราชได้ ๑๑๖๓ ปีระกา
 ตรีศก เทว เสตกรินิโย พระองค์ได้เสวยตรกรีนีทั้งสอง ให้นามพระ
 อินทรไอยรา ๑ พระเทพกฤษณ ๑ ครั้นพระมหาอุปราชราชอนุชา
 ทิวงคตแล้ว อุโภชัตติยา บรมกระษัตริย์ทั้งสองทรงพระศรัทธา
 อุปถัมภกยกพระพุทธศาสนา ให้จัดสรรพระภิกษุสงฆ์อันทรงพระ
 ปริยัติธรรมได้ ๒๑๘ รูป มีสมเด็จพระสังฆราชาธิบดีเป็นประธาน
 ทวีตศีลราชบัณฑิต ๑ อภิราชบัณฑิตอาจารย์ ๓๒ คน ให้กระทำ
 สังคายนาชำระพระไตรปิฎกธรรมอันพิรุฬ ให้ถูกถ้วนด้วยบทอักษร
 พยัญชนะบริบูรณ์ระหว่างปีหนึ่ง

สมเด็จพระภาคิไนยราชบวรสถานภูมิขกถึงทิวงคต จึงตั้งพระ
 ราชโอรสเจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร เป็นพระมหาอุปราชสืบต่อไป
 เลื่อนสมเด็จพระอนุชาเป็นกรมหลวงเสนานุรักษ์ รับพระบัณฑูรน้อย
 ตั้งสมเด็จพระราชธิดาเจ้าฟ้าทั้งสองพระองค์ เป็นกรมหลวงศรีสุนทร
 เทพ ๑ กรมหลวงเทพวดี ๑ เลื่อนกรมขุนพิทักษมนตรี เป็นกรม
 หลวงพิทักษมนตรี โปรดให้พระเจ้าหลานเธอพระองค์น้อย ในกรม
 ศรีสุदारักษ์ เป็นกรมขุนอิศราณุรักษ์ โปรดให้พระราชธิดาเจ้าฟ้า
 ธรรมธิเบศร์ เป็นกรมขุนกระษัตราณูชิต โปรดให้ตั้งพระราชธิดาใน
 พระบวรวงษ์เจ้าฟ้าพิบูลทอง เป็นกรมขุนศรีสุนทร โปรดตั้งพระองค์
 เจ้าอภัยทัต เป็นกรมหมื่นเทพพลภักดิ์ พระองค์เจ้าอโณไทย เป็น
 กรมหมื่นศักดิ์พลเสพ พระองค์เจ้าอสนีในพระบวรวงษ์เปากรมหมื่น

เสนีเทพ พระองค์เจ้าในพระบวรสถานภิมุข ๓ องค์ เป็นกรมหมื่น
นราเทเวศร์ ๑ กรมหมื่นนเรศวรโยธี ๑ กรมหมื่นเสนีบริรักษ์ ๑

สัปสัจจธรรมาเล ในกาลเมื่อปีมเสง เอกศก จุลศักราชได้
๑๑๗๑ ปี สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าเสด็จสวรรคต อยู่ในราชสมบัติได้
๒๘ พรรษา ตโต อุปราชา ในลำดับนั้นสมเด็จพระมหาอุปราชราช
โอรสได้เสวยราชสมบัติสืบไป ถวายพระนามสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า
อุปราชา กนิษฐา จุเปตว่า จึงตั้งพระราชอนุชาเจ้าฟ้า กรมหลวง
เสนานุรักษ์ในที่พระมหาอุปราช ตโย เสด็จอุปัชฌ์ ลภิตว่า พระองค์
ได้พระยาเสวตรคเชนทรชาติเผือกผู้ถึง ๓ ช้าง ให้นามพระยาเสวตร
กุญชร ๑ พระยาเสวตรไอยรา ๑ พระยาเสวตรคชลักษณ์ ๑ ผลิกมย์
พุทธปฏิมา ลภิตว่า พระองค์ได้พระพุทธรูปปฏิมากรแก้วผลึกองค์ ๑ ให้
ช่างเอาสุวรรณรัตน์ประดับเป็นผ้าทรงแลพระศก ทรงสร้างพระพุทธร
รูปฉลองพระองค์ทรงเครื่องต้นอีกพระองค์ ๑ ประดับรัตนานกประ
การต่างสีเสร็จแล้ว ก็กระทำมหรกรรมการสมโภชถวายทานเปนอัน
มาก แล้วเชิญประดิษฐานในพระมหาสุราลัยพิมาน พระเกียรติคุณ
แผ่ไปในนานาประเทศ ทั้งปัจจามิตรก็เกรงพระเดชานุภาพ คร่วมอญ
เมาะตมะเปนอันมาก ก็อพยพจากเมืองมาพึ่งพระบารมี อนึ่งพานิช
นานาประเทศ ก็นำพระราชบรรณาการมาถวาย ขอคำขายในพระนคร
สมบูรณ์ขึ้นด้วยสรรพพัสดุสิ่งของเปนอันมาก แลทรงพระราชศรัทธา
บำเพ็ญพระราชกุศล เปนต้นว่าถวายไตรจีวรบริวารวิเศษอันมีค่า
แก่พระราชาคณะ แลถนानุกรมปรีชญทุกๆ ปีมากขึ้นกว่าแต่ก่อน

ทรงโปรดตั้งพระเชษฐาธิราชโอรส เปนกรมหมื่นเจษฎาบดินทร
 ทรงตั้งพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าทัตติม เปนกรมหมื่นอินทร-
 พิชิต พระองค์เจ้าทัต เปนกรมหมื่นจิตรภักดี พระองค์เจ้าคันธรส
 เปนกรมหมื่นศรีสุเรนทร์ พระองค์เจ้าฉัตร เปนกรมหมื่นสุรินทรรักษ์
 พระองค์เจ้าไกรสร เปนกรมหมื่นรักษรรณเรศ พระองค์เจ้าสุริยา เปน
 กรมหมื่นรามอิศเรศ พระองค์เจ้าवासกรีอันทรงผนวช เปนกรมหมื่น
 นุชิตชินโรส ตั้งพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้ากล้วยไม้ เปนกรมหมื่น
 สุนทรธิบดี พระองค์เจ้ามั่ง เปนกรมหมื่นเดชอดิศร พระองค์เจ้าวัล
 เปนกรมหมื่นพิพิธภูเบนทร์ ทรงตั้งพระองค์เจ้ายิ่งในพระวรวงษ์ที่ ๒
 เปนกรมหมื่นนิเบศร์วร พระองค์เจ้าฉิม ในกรมหมื่นนรินทรพิทักษ์
 เปนกรมหมื่นนรินทรเทพ

อรุณราชวราราม การที่สร้างวัดอรุณราชวราราม ริม
 พระราชวังเดิมเสร็จแล้ว ก็กระทำมหารัชมงคลฉลองถวายทานแก่
 พระภิกษุสงฆ์เป็นอันมาก

อปรภาค ครั้นอยู่มาในอปรภาคสมัย สมเด็จพระมหาอุปราช
 อนุชาทิวศต

มกุฏสัจจเร ในเมื่อปีวอก จศก จุลศักราชได้ ๑๑๘๖ ปี
 สมเด็จพระพุทธเลิศหล้าเสด็จสวรรคต อยู่ในราชสมบัติได้ ๑๖ พรรษา
 ตโต เชษฐาธิราชปุตโต ในลำดับนั้น จึงพระเชษฐโอรสทรงพระนาม

กรมหมื่นเจษฎาบดินทร ได้เสวยราชสมบัติ จึงตั้งพระเจ้าอาร์ กรมหมื่นศักดิ์พลเสพ เป็นพระมหาอุปราช

โสมสัจจเร ในกาลเมื่อปีจอ อัฐศก เจ้าเวียงจันทน์เพนขบถ ให้พระมหาอุปราช พระราชวงศ์ กับเสนาบดี ยกไปตีจับตัวอนูได้ โปรดให้เลื่อนพระยาราชสุภาวดี เป็นเจ้าพระยาบดินทรเดชา ที่สมุหนายก ทรงเลื่อนกรม ๆ หมื่นเทพพลภักดิ์ กรมหมื่นรักษัรณเรศ กรมหมื่นเสนีบริรักษ์ ขึ้นเป็นกรมหลวง แล้วทรงตั้งสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าพระองค์น้อย เป็นกรมขุนอิศเรศรังสรรค์ เลื่อนกรมหมื่นรามอิศเรศ กรมหมื่นเดชอดิศร กรมหมื่นพิพิธภูเบนทร์ ขึ้นเป็นกรมขุน ทรงตั้งพระเจ้าน้องยาเธอฝ่ายใน เป็นกรมขุนกัลยาสุนทร ทรงตั้งพระบรมวงษ์เป็นกรม ๕ องค์ กรมหมื่นสวัสดิวิไชย ๑ กรมหมื่นไกรสรวิชิต ๑ กรมหมื่นศรีสุเทพ ๑ กรมหมื่นณรงค์หริรักษ์ ๑ ทรงตั้งพระเจ้าน้องยาเธอเป็นกรมหมื่น ๕ องค์ กรมหมื่นพิทักษ์เทเวศร์ ๑ กรมหมื่นเสพยสุนทร ๑ กรมหมื่นสนิทนเรนทร์ ๑ กรมหมื่นอินทรอมเรศ ๑ กรมหมื่นวงษาสนิท ๑ ทรงตั้งพระราชธิดาเป็นกรมหมื่นอัมพรสุดาเทพ ๑ ทรงตั้งพระราชบุตร เป็นกรมหมื่นมัตยาพิทักษ์องค์ ๑ กรมหมื่นอมเรนทรบดินทร์ ๑ กับในพระบวรวงษ์เดิม ตั้งกรมหมื่นนรานูชิต ๑ ในพระบวรวงษ์ที่สอง ตั้งกรมหมื่นอมรมนตรี ๑ พระองค์เจ้าแจ้ง เป็นกรมหมื่นนเรนทรบริรักษ์ ๑

พหุ กุศล ปุเรตว่า พระองค์ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเป็นอันมาก คือทรงสร้างทรงปฏิสังขรณ์พระอารามใหญ่น้อย เป็นต้นว่าพระอาวาส พระศรีรัตนศาสดาราม แลพระเชตุพนาราม แลอารามใหญ่น้อย อันสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช แลสมเด็จพระบรมชนกนาถิบดี ทรงสร้างไว้ อีกทั้งพระอารามทรงสร้างใหม่ แลพระอารามหลวงซึ่งพระราชทานพระภิกษุแทน ก็ให้ทูลบำรุงขึ้นงดงามทุก ๆ พระอาวาส แล้วก็ทรงสร้างพระพุทธรูปหล่อด้วยทองสำริด ทองเหลือง แลดีบุก ใหญ่น้อยหลายพระองค์ มีพระพุทธรูปนาคัก ๑๑ ศอก ในพระอุโบสถ วัดสุทัศนาราม เป็นต้น อีกทั้งพระพุทธรูปฉลองพระองค์ แลพระพุทธรูปทรง พระราชอุทิศสนองพระคุณสมเด็จพระโอรสาธิราชแล สมเด็จพระชนกนาถิบดี หุ้มทองคำทรงเครื่องต้น แต่พระปฏิมากรหุ้มทองคำทรงเครื่อง ก็ทรงสร้างหลายพระองค์ แลพระพุทธรูปหล่อด้วยเงิน เท้าพระชันษา ทั้งพระพุทธรูปปฏิมากรไสยาสน์ยาว ๙๐ ศอกเป็นอาทิ ทรงสร้างพระปริยัติธรรม ก็วิจิตรด้วยผ้าห่อแลสายรัดกรอบฉลักแล้ว ด้วยมหัทธมวัตถุต่าง ๆ แลกระตามหะกรรมการสมโภชพระอาวาส เป็นต้น ก็บริจาคทานถวายไตรจีวรบริกขารแก่พระภิกษุสงฆ์ละครั้ง ๆ กันับร้อยนับพัน สัทธาธิโก พระองค์ยังด้วยศรัทธาธิคุณควรสรรเสริญ ในการที่บำเพ็ญพระราชกุศลต่าง ๆ เป็นอันมาก

ตามพหุติญจ เสดหัตถิญจ ลมิตว่า พระองค์ได้ตามพหุติญจ ให้นามมงคลหัตดิน และได้เสวตรหัตถิ ให้นามพระยามงคลนาคินทร์ ๑

อปรภาเค ครั้นอยู่มาในอปรภาคสมัย สมเด็จพระมหาอุปราช
ปีติจนาเสด็จทิวังคต

กุกักรสัจจรรกาเล ครั้นในกาลเมื่อปีจอ โทศก จุลศักราช
๑๒๑๒ ปี ธรณินโท สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินทรงพระประชวรหนัก จึง
ทรงพระมหาปริจาคพระราชทรัพย์ถึงสองพันชั่งเศษ อุทิศถวายแก่พระ
ภิกษุสงฆ์เป็นอันมาก เป็นค่าจตุปัจจัยองค์ละ ๕ กหาปณะ ถึงสุกร
สังวัจจระวันต้นเจตรมาสก็เสด็จสวรรคต อยู่ในราชสมบัติได้ ๒๗
พรรษา

ตทา เสนาปตาทโย ครั้นนั้นมหาชนทั้งหลายมีเสนาบดีเป็น
ต้น พร้อมกันไปกราบทูลอาราธนาสมเด็จพระอนุชาธิราช อสัณนิ
ชาติสมมติวงษ์ ทรงพระนามเจ้าฟ้างกูฎสมมติเทวารังษ์ ให้ลาผนวช
ออกเสวยราชสมบัติ กุกักรสัจจรวินาสมาสปลุณณมัย ในกาลเมื่อจุล
ศักราช ๑๒๑๓ ปีกุกู ตรีศก วิสาขมาส บุรณมีเพ็ญเดือน ๖ ศุกร
วารปริเนทกาลอุกฤษฐ พร้อมด้วยวิสาขนักษัตรมงคลฤกษ์ ก็ถวายพระ
บรมมหาราชภิเศก ถวายพระนามตามคุณปกาสิตว่า พระบาทสมเด็จพระ
พระปรเมนทรมหามงกุฎ สุทธสมมติเทพยพงษ์ วงษชาติศวรกระษัตริย์
วรชติยราชนิกรโธม จาตุรันตบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ อุกโต
สุชาติสังสุทธเคราะห์ณี จักรกรีบรมนารถ อติศวรราชรามวรังกูร
สุจริตมูล สุสาธิตอุกฤษฐวิบูลย์ บุรพาดุลย์กฤษฏาภินิหาร สุภาธิการ
รังสฤษติ ฐัญญุลักษณ์วิจิตรโสภาคยสรพวงค์ มหาชนโนตมางคประนต
บาทบงกชยุคล ประสิทธิสรพศุภผลอุดม บรมสุขุมาลมหาบุรุษรัตน
กึกภาพิพัฒน์ สรรพอรรธโกศล สุวิสุทธวิมลศุภศีลสมาจาร เพชร-

ญาณประภาไพโรจ อเนกโกฏิสาธุคุณ วิบุลยสันดาน ทิพยเทพาวตาร
ไพศาลเกียรติคุณ อุดุลยพิเศษ สรรพเทเวศรานุรักษ์ เอกอรรคมหา
บุรุษ สุตพุทธมहाकरवी ตรีปิฎกาภิโกศล วิมลปรีชา มหาอุดม-
บัณฑิตย์ สุนทรวิจิตรปฏิภาณ บริบูรณ์คุณसारสยามาภิลोकยติลก
มหาปรีวารนายกอนันต์ มหันทวรฤทธิเดช สรรพวิเศษศรินทร มหา
ชนนิกรสโมสรสมมต ประสิทธิวรยศมโหดมบรมราชสมบัติ นพปดล
เสวตรฉัตรราชันตร ศิริรัตโนปลักษณมหาบรมราชาภิเสกาสิต สรรพ
ทศทิศวิชิตไชย สกลมไหสวริยมหาสวามินทร์ มเหศวรมหินทรมหา
รามาริราชวโรดม บรมนารถชาติอชาวาไศรย พุทธาทิไตรรัตนสรณา
รักษ์ อุกฤษฐศักดิ์อรรคนเรศราชิปติเมตตากรุณาสีตลนฤทัย อโนปมัย
บุญการ สกลไพศาลมหารัษฎาธิเบศร์ ประเมนทรธรรมิกมหาราชา
ธิราช บรมนารถบพิตร พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ครั้นเสด็จถวัลยราชในราชสมบัติแล้ว อุปราชเซ กนิษฐัฐ จูเปต์
วา จึงตั้งสมเด็จพระราชอนุชาธิราช ทรงพระนามเจ้าฟ้า กรมขุน
อิศเรศวรรังสรรค์ เปนพระมหาอุปราชบวรราชาภิเศกกับพระบวรราช-
โองการ ถวายพระนามว่า พระบาทสมเด็จพระปวเรนทรรามเศวร์ มหิศ
วเรศวรรังสรรค์ มหันทวรเดโชไชยมโฬฬารคุณ อุดุลยเดชสรรพ
เทเวศรานุรักษ์ บวรจุลจักรพรรดิราชสังกาศ อุกโตสุชาติสังสุทธ-
เคราะห์ณี จักรีบรมนารถ อิศรราชรามวรังกูร บรมมกุฏนเรนทร์สุร
โสทรานุชาธิเบศรินทร์ เสนางคนิกรินทรปวราธิเบศร์ พลพยุหเนตร

นเรศวรมหิทธีรนายก สยามาทิโลกยติลคมหาบุรุษรัตน์ ไพบูลย์-
 พิพัฒน์สรรพศิลป์าคม สุนทโรดมกิจโกศล สักดปดลเสวตรนัตร์
 ศิริรัตนมหาบวรราชาภิเศกภิสิต สรรพทศทิศพิชิตไชย อุดมมไห-
 สวริยมหาสวามินทร์ สเมกธณินทรานุราช บวรนารถชาติอาชาว-
 ไศรย ศิริรัตนไตรยสรณารักษ์ อุกฤษฐศักดิ์สรพรรัชฎาธิเบนท์
 ปวเรนทรธรรมิกราชบพิตร พระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จถวัลยราช-
 พระบวรราชวัง

สัปปริสธัมเม จูโต พระองค์ทรงตั้งอยู่ในสัปปริสธรรม คือ
 กตัญญูกตเวที มีพระอนุสรคำนึงถึงพระคุณแห่งสมเด็จพระบรมราช
 ชนนี้ ผู้เป็นพระมเหสีในสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า ซึ่งเป็นสมเด็จพระ
 ราชธิดาในสมเด็จพระศรีสุตารักษ์ ผู้มีพระคุณประการเหลือที่จะ
 ปฏิการสนองพระคุณได้ อันเสด็จสวรรคตล่วงแล้วได้ ๑๕ พรรษา
 จึงทรงสมมุติฐานาพระอัฐิ ถวายพระนามเลื่อนขึ้นเป็นกรมสมเด็จพระ
 พระศรีสุริเยนทรามาตย์

สมเด็จพระปรเมนทรรวมิกมหาราชชาธิราช มิตต์ธัมเม จูโต
 พระองค์ตั้งอยู่ในมิตรธรรม กอปรด้วยเมตตากรุณาในบรมวงษาธิราช
 แลราชปยุรวงษ์ แลพระญาติสัมพันธ์อันสืบเนื่องมาแต่สมเด็จพระ
 พุทธเจ้าอยู่หัวทั้งสามพระองค์ จึงทรงพระราชอุทิศฐานาสมณุตมา
 ภิเศกพระบรมวงษ์ กรมหมื่นนุชิตชิโนรส เป็นกรมสมเด็จพระปรมา-
 นุชิตชิโนรส ศรีสุคตขัตติยวงษ์ บรมพงษาธิบดี จักรีบรมนารถ ปฐม
 พันธุมหาราชวรังกูร ประเมนทรนเรนทรสุรสมมานาภิสักกาโรดมสถาน

อริยสมศีลาจารย์พิเศษมหาวิมล มงคลธรรมเจดีย์ตมุตวาทีสุวิรมนุญ
 อดุลยคุณคณาธาร มโหฬารเมตยาภิธยาไศรย ไตรปิฎกโกศลโกศลเบญจ
 ปดลเสวตรฉัตร ศิริรัตโนปลักษณมหาสมณุตมาภิเสกามิสิต ประมุ-
 กฤษฐสมณศักดิ์ธำรง มหาสงฆปริณายก พุทธศาสนดิลก โลกุตมมหา
 บัณฑิตย สุนทรวิจิตรปฏิภาณ ไวยติญาณมหากระวี พุทธาทิศิริรัตน-
 ไตรยคุณารักษ์ เอกอรรคมหาอนาคาริยรัตน์ สยามาธิโลกยปติพัทธ-
 พุทธบริสัษยเนตร สมณคณินทราธิเบศร์สกลพุทธจักรโพรประการกิจ
 สฤษติศุภการ มหาปาโมกขประธานวโรดม บรรณารถบพิตร เสด็จ
 สถิตย ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร เปนประธาน
 แก่สมณบริสัษย ท้าวพระราชอาณาเขต

ทรงตั้งให้สมเด็จพระอริยวงษาคตญาณปริยัติวรสังฆาธิบดี ศรี
 สมณุตมปริณายก ตรีปิฎกโกศลวิมลปริชา มหาอุดรคณฤศรสุทธวิ
 สังฆาราม คามวาสี อรัญวาสี คณะ ๑ ทรงตั้งสมเด็จพระวันรัต
 ปริยัติพิพัฒนพงษ์ วิสุทธิสงฆปริณายก ตรีปิฎกโกศล วิมลญาณ-
 สุนทร มหาทักษิณคณฤศรบรรสังฆาราม คามวาสี อรัญวาสี คณะ ๑
 ทรงตั้งสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ญาณอดุลยสุนทรนายก ตรีปิฎก
 วิทยาคณ วิบุลย์คัมภีรญาณสุนทร มัชฌิมคณฤศร บรรสังฆาราม
 คามวาสี อรัญวาสี คณะ ๑ ทรงตั้งสมเด็จพระพุฒาจารย์ อเนก
 สถานปริชา สัตตสุทธจริยาสมบัติ นิพัทธคุณ ศิริสุนทรพรตจาริก
 อรัญญิกคณิศร สมณนิกรมหาปริณายก ตรีปิฎกโกศล วิมลศีลขันธ์
 คณะ ๑ เปนคณะใหญ่ในสมเด็จพระปรมาณูชิต

ทรงตั้งพระวรวงษ์ที่ ๒ พระองค์เจ้าฤกษ์ผู้ทรงผนวช เป็น
กรมหมื่นบวรรังสีสุริยพันธุ์ ปิยพรหมจรรย์ธรรมวายุติ ปฏิบัติสุทธ
คณนายก พุทธศาสนดิลกปวริย์บรรพชิต สรรพธรรมิกกิจโกศล สุวิมล
ปรีชา ปัญญาอรรคมหาสมณุดมบรมบพิตรเป็นเจ้าของคณะหนึ่ง

ในพระบรมวงษ์ ๒ พระองค์ ทรงเลื่อนกรมขุนรามอิศเรศ
เป็นกรมพระรามอิศเรศ สรรพเชษฐบรมวงษ์ ปฐมพงษ์ภูวนารถ วร-
ราชศักดิ์สมมุติ วิสุทธิเกียรติคุณ วิบุลยเดชบดินทร์ นรินทรบพิตร
๑ เลื่อนกรมหมื่นสวัสดิวิไชย เป็นกรมหลวงพิเศษศรีสวัสดิ์ ศุขวัฒน์
วิไชย ๑ ในพระเจ้าพี่ยาเธอ

พระเจ้าอยู่หัวทรงเลื่อนกรม ๕ คือ กรมสมเด็จพระเดชา
ดิศร เทพนิตกรปยานุรักษ์ วรศักดิ์พิเศษ บรมเชษฐวราทิวงษ์ พงษา
นุพงษ์ประดิษฐ์ สุนทรปรีชาญาณภาพ ศุภกาพยปฏิภาณ สุตไพศาล
อรรถธรรมสาตร ธรรมิกนารถบพิตร พระองค์ ๑ กรมพระพิพิธโภค
ภูเบนทร์ นเรนทรสุริยวงษ์ อิศรพงษ์พรพิพัฒน์ ศักติรัตนธำรง
คุณาลงกฎเกียรติวิบุลย์ อุดุลยเดชบพิตร พระองค์ ๑ กรมพระพิทักษ์
เทเวศร์ นเรศรราชรวินษ์ อิศรพงษ์พิพัฒน์ศักดิ์ อุดมอรรควรยศ
วงษประนตนารถนเรนทร์ พาหนนทรบพิตร พระองค์ ๑ กรมหลวง
มหิศวรินทรากรมเรศร์พระองค์ ๑ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท พระ
องค์ ๑ ทรงตั้งกรม ๙ พระองค์ กรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ พระ
องค์ ๑ กรมหลวงเทเวศร์วัชรินทร์ พระองค์ ๑ กรมขุนสรพศิลป์-
ปรีชา พระองค์ ๑ กรมขุนสถิตย์สถาพร พระองค์ ๑ กรมหมื่นถาวร-

วรยศ พระองค์ ๑ กรมหมื่นอลงกฎกิจปรีชา พระองค์ ๑ กรมหมื่น
 วรศักดิ์พิศาล พระองค์ ๑ กรมหมื่นนฤบาลบริรักษ์ พระองค์ ๑ กรม
 หมื่นวรจักรธรรมาภาพ พระองค์ ๑ ทรงตั้งพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้า
 องค์กลาง เป็นสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ามหามาลา อิศวราชิราช
 รวินษ์ บรมพงษ์ปติพัทธ บวรรัตนวโรภโตสุชาติ บริสัชนารถ
 นรินทรวิปัติ พระองค์ ๑ ในพระบวรวงษ์ เลื่อนกรมหมื่นนราธิปัต
 เป็นกรมขุนนราธิปัต พระองค์ ๑ ในพระบวรวงษ์ที่ ๒ ทรงเลื่อน
 กรมหมื่นนิเบศร์บวร เป็นกรมขุนนิเบศร์บวร พระองค์ ๑ ในพระรา
 ราชวงษ์ โปรดให้เป็นกรม ๖ พระองค์ กรมหมื่นเชษฐาธิเบนทร์ ๑
 กรมหมื่นภูมินทรภักดี ๑ กรมหมื่นราชสีหวิกรม ๑ กรมหมื่นอดุลย
 ลักษณะสมบัติ ๑ กรมหมื่นอดุมรัตนราช ๑ กรมหมื่นนฤปดีราชหฤ
 ไไทย ๑ โปรดให้พระองค์น้อยในพระบวรวงษ์ที่ ๒ เป็นเจ้าฟ้าอิศราพงษ์
 เกวลวงษ์วิสุทธิสุตมศักดิ์ อภิลักษณ์ปวโรภยชาติ บริสัชนารถ
 นราธิปัต ๑

ฝ่ายภุมมาตยาธิปัตีสององค์นั้น ทรงตั้งเป็นสมเด็จพระเจ้าพระยา
 บรมมหาปยุรวงษ์ วรุตมพจนายก สยามดิลกโลกานุบาลนารถ
 สกลราชวรณาจักราธิเบนทร์ ประเมณมหาราชานุกุล สรรพกิจมู
 มเหศวรเชษฐาตยาธิปัตี ตรัสสรณรัตนธาดา อุดุลยเดชาภาพพิตร
 ๑ สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาพิไชยญาติ นรเนตรนารถราชสุริยวงษ์
 สกลพงษ์ปติษฐา มุขมาตยาธิปัตี ไตรสรณศรีรัตนธาดา สกลมหารั
 ชาติเบนทร์ ประเมณมหาราชวโรประการ มโหฬารเดชาภาพ
 พิตรองค์ ๑ ฝ่ายเสนาบดีโปรดให้พระยาราชสุภาวดี เป็นเจ้าพระ

ยานิกรบดินทร์ มหินทรมหากัลยาณมิตร อเนกบุญฤทธิ์ประสิทธิสาธุ
 คุณวิบุลยศุภผล นิพัทธกุศลกิจวิริยัต ฐัณฐนสารสมบัติบริวารสม-
 บุรณ์ อุดุลยเมตตาวาชาสาโรย ศรีรัตนไตรยสรณารักษ์ อุดมศักดิ์
 พิเศษ นาครามายเชษฐมหาสมุหนายก สยามโลกยดิลกบรมราช
 มหิศร์ สกโลตรทิศปเทศาธิบดี มหาราชสีมุตราชวร อรรคมหาตพ
 วริศรเสนาธิบดี อภัยพิริยปราชกรมพาหุ ที่สมุหนายกผู้สำเร็จราชการ
 ทั้งปวงในกรมมหาดไทย ทรงตั้งพระยาศรีสุริยวงษ์ เป็นเจ้าพระยา
 ศรีสุริยวงษ์ สมันตพงษ์พิสุทธิ มหาบุรุษรัตโนดม ที่สมุหพระกลา-
 โหม ผู้สำเร็จราชการทั้งปวง ในกรมพระกลาโหม อนึ่งพระปยุ-
 วชานวงษ์ แลข้าทูลลอองธุลีพระบาทนอกนั้น ก็พระราชทานยศ-
 ศักดิ์โดยอันควรแก่คุณแลความชอบเป็นอันมากกว่าทุกแผ่นดิน

อนึ่งในการ พระบรมศพสการ ก็ยิ่งกว่าพระบรมศพทุกทุกครั้ง
 สนองพระคุณพระบรมเชษฐาธิราช ทานवंส จินเนโต บัดนี้พระ
 องค์ ทรงพระอนุสรคำนึง ถึงพระเดชพระคุณ สมเด็จพระ ไอยกาธิราช
 แลสมเด็จพระบรมชนกาธิบดี อันเคยทรงสักการบูชาพระธรรม
 เทศนาด้วยจัดปี่จ้อยโลกามิส เป็นอสทิสถานอันใหญ่หลวง จึงโปรด
 พระราชทานทรัพย์ให้สมเด็จพระเจ้าพระยาทั้งสององค์ กับเจ้าพระยานิกร
 บดินทร์กระทำกระจำตใหญ่บูชาธรรม เพื่อจะทรงพระราชอุทิศถวาย

เปนปฏิธานบรรณาการแก่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช แลสมเด็จพระ
 ชนกาธิปัตย์ แลสมเด็จพระเชษฐาธิราช อันเสด็จสวรรคต แลพระ
 ราชกุศลสรรพทุกประการ ซึ่งบำเพ็ญมาแต่ก่อนก็ดี แลพระราชกุศล
 ซึ่งทรงถวายจัดบ้จ้ายไตรจีวรปริกขารภณห์ ตั้งแต่บรมราชาภิเศก
 จนบัดนี้ ก็ทรงพระกตเวทิตะพระราชอุทิศสนองพระคุณสมเด็จพระบรม
 ราชูปถัมภ์ทุก ๆ พระองค์ ซึ่งดำรงแผ่นดินสืบ ๆ มา ตั้งแต่สมเด็จพระ
 พระเจ้ารามาธิบดินทร์เป็นปฐมราชูปถัมภ์ครองศรีอยุธยา ส่วเคน กุศล
 กัมม กตัญญูณา จ ปฏิการ กัตวา ข้อที่กระทำพระราชกุศลด้วย
 ทรงพระสังเวช เหตุรูกมาตามพระราชพงษาวดาร เห็นว่าเป็น
 อนิจจังโดยแท้ อนิจจังนี้ กตยา ด้วยภามีได้ล่วงพ้นซึ่งที่สุดคือ
 ความพินาศ แลทรงปฏิการพระบรมญาติ แลบรมวงษ์ราชูปถัมภ์
 สืบ ๆ กันมา ด้วยพระกตัญญูกตเวทิตะแต่กำหนดโดยชนวนสานวิถี ก็
 เห็นว่าเป็นญาณสัมปยุตชนะโดยแท้ ที่สุดท้านบริจาดแก้ปฏิกาดหาก็
 เห็นว่าเป็นจิตตาลงการทานประดับพระวิบัสสนาจิตร อนึ่งนามแลรูป
 ก็ได้ทรงพิจารณากำหนดเนื่อง ๆ ด้วยสุตามยญาณแลอนุโพธิญาณ
 โดยพระอนิจจาทีลักษณ เหตุดังนั้นสรรพกุศลสมาทาน มีทานบารมี
 เปนต้น ก็คงเป็นวิวัฏฏอุปนิสัยเป็นบ้จ้ายแก่พระนิพพาน อนึ่งก็ทรง
 กัลปนาผลอุทิศทั่วเทพามาณุชย์อนันตนิกรสัตว์ ก็สมควรที่พระบรม
 วงษานวงษ์ แลข้าทูลลอองธุลีพระบาท แลสมณชีพราหมณ์ประชา
 ราษฎรจะรับพระราชอนุโมทนาอำนวยไชย ให้เจริญพระชนม์ จะได้
 พึ่งพระบารมี อนึ่งสรรพเทพนิกรทั้งหลาย อันได้อนุโมทนาบุญญา-

นิสงฆ์ที่ทรงพระราชอุทิศให้ ก็ควรช่วยอภิบาลรักษาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แลพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งสองพระองค์ กับทั้งพระบรมญาติแลปวงรวงษานุวงศ์ ข้าทูลลอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อย แลสมณชีพราหมณปะชาราชฎรทั้งปวง ทัวพระราชอาณาเขตรให้นฤภัยพิบัติ ให้เจริญสุขสวัสดิพิพัฒมงคลการ แก่พระบรมโพธิสมภาร เอวัง ก็มี ด้วยประการฉะนี้

พระราชพงษาวดารย่อ ลำดับนับกระษัตริย์ต่อกันมาจนถึงบัดนี้ สิริเปนกระษัตริย์ ๓๙ พระองค์ อันดำรงแผ่นดินสืบสืบมาฯ

หอสมุดแห่งชาติ

หอสมุดแห่งชาติ
กรุงเทพฯ

